

Socialne in državlanske kompetence

Opisniki temeljne zmožnosti

»Knjižica je vabilo k sodelovanju. Želim si, da je vsebina spisana tako, da bo dovolj močno nagovorila učitelje in druge strokovne delavce, ki bi se odločili za raziskovanje.«

Katarina Bertoncelj, strokovna delavka večgeneracijskega centra

»Kako pomembno je zavedanje, da v demokratični družbi lahko sooblikuješ odnose v družbi!«

Dragica Glažar, organizatorka izobraževanja in svetovalka

Naslov: Socialne in državljanske kompetence

Podnaslov: Opisniki temeljne zmožnosti

Zbirka: Na poti do življenjske uspešnosti

Urednica: doc. dr. Petra Javrh

Avtorice: doc. dr. Petra Javrh, mag. Estera Možina, Alja Verdenik, Katarina Bertoncelj, Dragica Glažar, Kristina Jerič, Urška Novak Lešnik, dr. Karla Oder, Melita Oražem, Edita Tamše

Strokovna in tehnična podpora: Alja Verdenik

Recenzent: dr. Mitja Sardoč

Oblikovanje in prelom: Larisa Hercog

Financerja: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport in Evropski socialni sklad

Elektronska izdaja: Andragoški center Slovenije, 2020, zanj: mag. Andrej Sotošek

Založnik: Andragoški center Slovenije

E-naslov: <https://pismenost.acs.si/projekti/ess-6/gradiva/knjizice-z-opisniki/>

Jezikovni pregled: Vlasta Kunej

.....
Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID=49013251
ISBN 978-961-7116-12-0 (pdf)

Vsebina

Knjižici na pot	5
O zbirki Na poti do življenjske uspešnosti	9
Metodološki okvir	10
Temeljna zmožnost socialne in državljanske kompetence	12
Temeljne zmožnosti v sodobnem svetu	12
Revidirana konceptualizacija ključnih kompetenc 2018	13
Socialne in državljanske kompetence	17
Preglednici z opisniki	20
Uporaba opisnikov v praksi	34
Pripomoček za delo z udeležencem	36
Kaj zmorem na področju socialne in državljanske kompetence	37
Priročni slovar	42
Splošni pojmi	42
Specifični pojmi	44
Viri in literatura	48
Iz recenzije	52
Prost dostop do gradiva in kompletov	54

Knjižici na pot

V tej knjižici boste našli podrobnejši opis temeljne zmožnosti »socialne in državljanske kompetence«, ki jo razumemo tudi kot eno izmed osmih ključnih kompetenc¹. Ključne kompetence oziroma temeljne zmožnosti so tiste, ki posamezniku v sodobni družbi omogočajo, da se polnopravno vključi vanjo.

»Knjižica z opisniki bo uporabna tudi za nas – strokovne delavce – in to ne samo pri vrednotenju socialne in državljanske kompetence in pripravi neformalnih programov s tega področja, ampak tudi pri pogovorih z udeleženci o pomembnosti zavedanja in udejanjanja socialnih in državljanskih kompetenc, saj je prav, da vsak posameznik aktivno sodeluje in prispeva svoj delež k boljši družbi.«

Urška Novak Lešnik, organizatorka izobraževanja in učiteljica

Prvo načelo evropskega stebra socialnih pravic je, da ima vsakdo pravico do kakovostnega in vključujočega usposabljanja in vseživljenjskega učenja, da bi lahko ohranil ali pridobil znanje in spretnosti, ki mu omogočajo polno udeležbo v družbi. Zato je knjižica pripravljena v skladu s pravico do hitre in prilagojene pomoči za izboljšanje možnosti usposabljanja in vseživljenjskega učenja vsakega odraslega. »Spodbujanje razvoja kompetenc je eden izmed ciljev vizije vzpostavitve evropskega izobraževalnega prostora, ki bi lahko v celoti izkoristil možnosti izobraževanja in kulture kot gonilne sile za ustvarjanje delovnih mest, socialno pravičnost, aktivno državljanstvo, pa tudi kot sredstvo za izražanje identitete Evrope v vsej njeni raznolikosti,« je zapisal Svet Evropske unije (2018).

»Ja, socialne in državljanske kompetence vključujejo vlogo posameznika v družbi, to, katere so moje pravice, možnost odločanja na volitvah in moje pravice v družbi.«

Robi, 45 let, monter vodovodnih naprav

Za temeljno zmožnost socialne in državljanske kompetence veljajo pglavitne razsežnosti kompetence, ki smo jih podrobno prikazali v osrednjem poglavju Preglednici z opisniki, tu pa navajamo le zgoščen opis:

Temeljna zmožnost socialne in državljanske kompetence je posameznikova sposobnost, da prepozna in vzpostavi svojo vlogo v družbi, v kateri vstopa v različne medsebojne odnose, je opolnomočen in vključen v socialna okolja.

Posameznik, ki je socialno kompetenten, ve, kako pomembno je telesno in duševno zdravje, da bi lahko bil dejaven člen najrazličnejših socialnih mrež. Posamezniki so odporni in sposobni soočanja z negotovostjo in stresom, sposobni konstruktivnega sporazumevanja v različnih okoljih, sodelovanja v skupinah in pogajanja. To zajema izkazovanje strpnosti, izražanje in razumevanje različnih stališč ter sposobnost vlivanja zaupanja in empatije.

¹ Temeljne zmožnosti oziroma ključne kompetence so zmožnosti, ki niso odvisne od okoliščin delovanja in posamezniku ne glede na specifične okoliščine omogočajo funkcionalno odzivanje in delovanje v širokem spektru različnih dejavnosti. V zadnjem delu knjižice boste našli podrobnejšo razlago pojma.

V osrednjem poglavju opredeljena področja in opisniki izhajajo iz izkušenj, ki smo jih praktiki pridobili v praksi v dolgoletnem delu z udeleženci iz različnih ciljnih skupin (predvsem ranljivih), teoretični pa v procesu skupnega akcijskega raziskovanja prepoznali kot jedrne opisnike. Opisnike iz knjižice smo večkrat preskušali z različnimi uporabniki in se prepričali, da so praktično res uporabni in ustrezajo bistvu temeljne zmožnosti.

Državlјanska kompetentnost pomeni angažiran odnos do skupnih vprašanj, opravljanje državlјanskih dejavnosti, solidarnost in zanimanje za reševanje problemov širše skupnosti, naroda, države. Državlјanska kompetenca je sposobnost posameznika, da ravna kot odgovoren državlјan, polno udeležen v državlјanskem in družbenem življenju, ki razume družbene, gospodarske, pravne in politične koncepte in strukture, razvoj dogodkov v svetu in trajnostni razvoj.

Temeljna zmožnost obsega ključna področja, poimenovana: Moje in tvoje pravice in dolžnosti, Pridobivanje in preverjanje informacij, Dobro zame in za družbo, Sodelovanje z drugimi, Spoštovanje sebe in drugih ter Skrb za prihodnje generacije.

Cilj akcijskega raziskovanja, usmerjenega v raziskovanje temeljne zmožnosti socialne in državlјanske kompetence, je bil pripraviti čim uporabnejši pripomoček. V dveletnem raziskovalnem delu smo se zato opirali predvsem na svoje zamisli, kako oblikovati opisnike.

Opisniki in nekatere opredelitve so nastali z dogovorom v skupini in se nekoliko razlikujejo od doslej najpogostejše uporabljenih opisov te ključne kompetence. Izhajali smo iz želje, da bi bila knjižica dostopna uporabnikom v njim prijazni obliki, zapisana preprosto in razumljivo.

»Socialna in državlјanska kompetenca obsega zelo široko področje in posega tako v zasebno življenje posameznika kot tudi širše – v družbo. Dandanes ljudje težko delujemo v sodobni družbi, če ne poznamo svojih pravic in dolžnosti, če ne znamo poiskati verodostojnih informacij, če nismo strpni drug do drugega, če ne znamo poskrbeti zase, če ne sodelujemo aktivno z drugimi, če ne skrbimo za okolje, ki bo dobro tudi za naše zanamce ipd. Vse te spretnosti so še kako pomembne, saj se moramo zavedati, da lahko že s svojim delovanjem v lokalnem okolju veliko prispevamo k boljšemu počutju ljudi okrog nas, hkrati pa smo osebno zadovoljni.«

Urška Novak Lešnik, organizatorka izobraževanja in učiteljica

»Petrošniška družba ne daje večjega pomena razvijanju temeljne zmožnosti socialne in državlјanske kompetence ter temeljne zmožnosti kulturne zavesti in izražanja. Pa vendar razvitost prav teh dveh temeljnih zmožnosti pri posameznikih postavlja temelj njihovega delovanja in kreativnega izražanja v sodobni, globalizirani, večkulturni družbi.«

Dragica Glažar, organizatorka izobraževanja in svetovalka

Namen knjižice je odraslim iz ranljivih ciljnih skupin omogočiti pridobivanje osnovnega znanja in informacij o tej precej abstraktni temeljni zmožnosti na njim razumljiv način ter jim ponuditi preprosto možnost samoocene oziroma umestitve v ustrezno raven. To je po našem prepričanju izhodišče za nadaljnje korake pri izboljšanju obvladovanja te zmožnosti.

Vprašali se boste, kaj je opisnik. Naslednja definicija odseva naše razumevanje opisnika, kot se je postopno razvilo v akcijskem raziskovanju:

Opisnik kratko opisuje del temeljne zmožnosti in jo poskuša narediti čim bolj življenjsko. V tej knjižici prikazujemo jedrne opisnike. Opisnik je sestavljen iz splošnega opisa in konkretne prilagoditve.

Pri temeljni zmožnosti lahko ločimo jedrne opisnike, ki izražajo samo bistvo temeljne zmožnosti, in robne opisnike, ki so podobni ali celo enaki opisnikom katere od drugih temeljnih zmožnosti.

Kako in kje je opisnike iz knjižice mogoče uporabiti?

- ▶ Kot priročen pripomoček pri pripravi izvedbenega učnega načrta.
- ▶ Za načrtovanje – snovanje vsebine projektov – kot orientacijo pri določanju projektnih ciljev.
- ▶ Kot pomoč udeležencem izobraževanja, da lažje prepoznajo svoje izobraževalne potrebe.
- ▶ Za ilustrativno predstavitev temeljne zmožnosti, ki je abstrakten konstrukt; pa tudi za predstavitev zmogljivosti izobraževalnega programa, ki to zmožnost razvija, zunanjim partnerjem, na primer zavodom za zaposlovanje, centrom

za socialno delo, središčem za samostojno učenje, svetovalnim središčem za izobraževanje odraslih in drugim.

- ▶ Za sumativno spremljanje napredka posameznika in skupine.
- ▶ Za formativno spremljanje napredka posameznika in skupine.
- ▶ Za skupinsko in individualno spremljanje dela in učenja.
- ▶ Za delne evalvacije in končno evalvacijo izobraževalnih programov.
- ▶ Za splošno promocijo temeljnih zmožnosti, na primer ko izvajalska organizacija pripravlja izvedbo programa izobraževanja odraslih za ranljive skupine in želi pokazati, kakšni bodo njegovi učinki.

»Svetovalec lahko uporabi preglednico opisnikov kot svetovalni pripomoček pri poglobljenem pogovoru o temeljnih zmožnostih svetovanca. Preglednico uporablja kot opomnik. Svetovancu pomaga, da zazna svoja šibka in tudi močna področja, in skupaj z njim načrtuje učne aktivnosti za nadgradnjo posameznih temeljnih zmožnosti. Preglednica opisnikov lahko pozneje rabi za spremljanje uresničevanja doseženih ciljev.«

Kristina Jerič, organizatorka izobraževanja in svetovalka

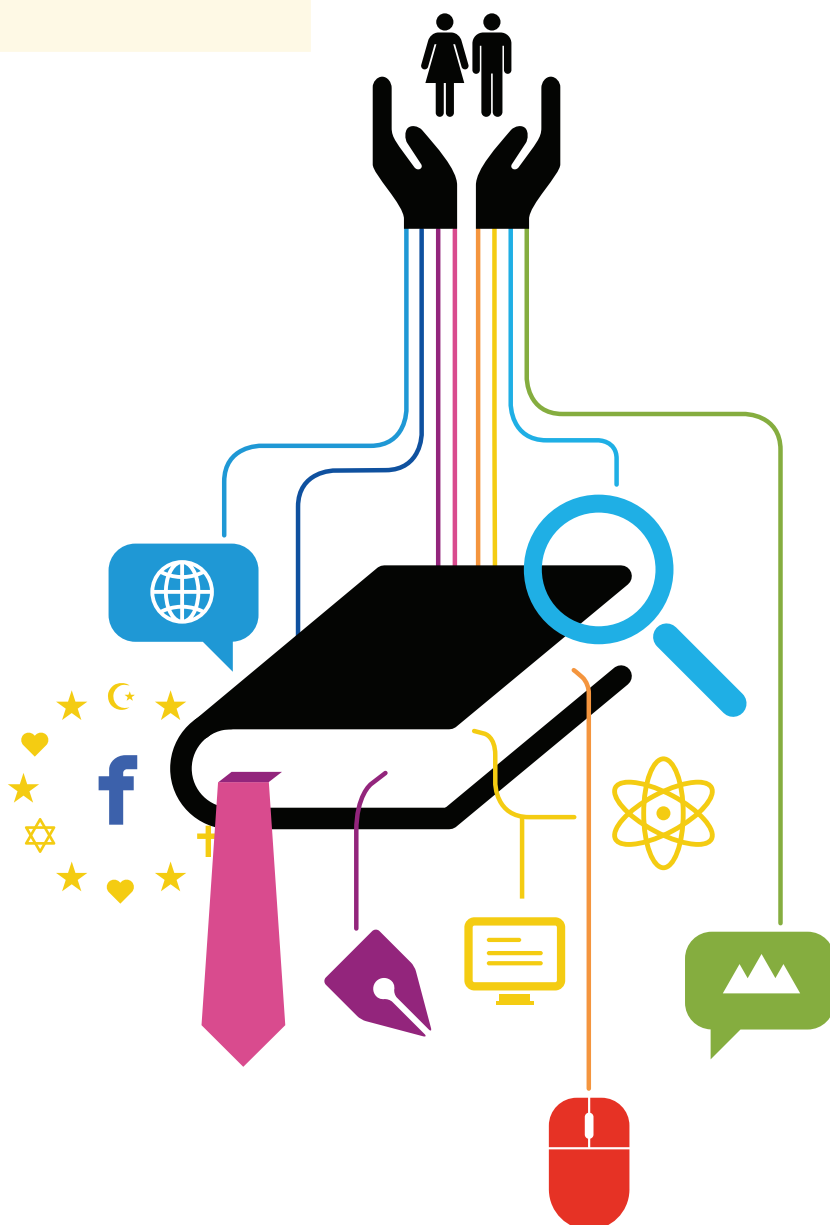
»V procesu nastajanja opisnikov temeljne zmožnosti kulturna zavest in izražanje sem v poglobljenem pogovoru z intervjuvanko spoznala, kako večplastna je ta temeljna zmožnost. Tesno se prepleta s temeljno zmožnostjo socialne in državljanske kompetence, saj obe predvidevata spoštovanje in strpnost do drugih in drugačnih. Kultura prispeva k družbeni povezanosti in s tem identiteti. V pogovoru z intervjuvanko se je jasno izražala potreba po samoopredelitvi in identiteti.«

Kristina Jerič, organizatorka izobraževanja in svetovalka

Komu bodo opisniki najbolj koristili?

- ▶ Učiteljem, da se boljše seznanijo s temeljno zmožnostjo socialne in državljanske kompetence, ki je abstrakten konstrukt in ga je zato težko razložiti manj izobraženim udeležencem programov za odrasle.
- ▶ Vsem izobraževalcem, to pomeni tudi učiteljem v formalnem delu sistema izobraževanja.
- ▶ Odraslim udeležencem programov za odrasle, da spoznajo pomen in mesto temeljne zmožnosti socialne in državljanske kompetence v vsakodnevnem življenju.

Avtorji

O zbirki Na poti do življenjske uspešnosti

»Opisnike za temeljno zmožnost socialne in državljanske kompetence in temeljno zmožnost kulturna zavest in izražanje lahko mentorji uporabijo v različnih programih, kjer želijo pri posameznikih razvijati ti dve temeljni zmožnosti.«

Dragica Glažar, organizatorka izobraževanja in svetovalka

V sklopu dveh projektov, Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalno pridobljenega znanja 2011–2014 ter Strokovna podpora na področju pridobivanja temeljnih kompetenc 2016–2022, je leta 2011 na Andragoškem centru Slovenije začela nastajati zbirka različnega gradiva in orodij za krepitev temeljnih zmožnosti odraslih, znana pod imenom Na poti do življenjske uspešnosti, ki je plod skoraj desetletje trajajočega razvoja strokovnega in učnega gradiva.

Zbirko sestavlja več elementov, ki se med seboj povezujejo in dopolnjujejo, mogoče pa jih je uporabljati tudi samostojno:

- Komplet knjižic z opisniki osmih temeljnih zmožnosti, med njimi je tudi ta pred vami, s priročno knjižico z navodili za uporabo. V njej najdete vse informacije o uporabi in zasnovi knjižic z natančnejšimi informacijami o izhodiščih ter metodologiji opredeljevanja opisnikov.
- V izobraževalni praksi je že dobro uveljavljen priročnik z naslovom Temeljne zmožnosti odraslih, kjer lahko najdete uporabne informacije o težavah in delu z odraslimi iz ranljivih skupin, kako jih motivirati za udeležbo v izobraževanju, jim prilagoditi učno okolje in spremljati njihov napredek. Priročnik ponuja tudi temeljne informacije o slovenskem modelu izobraževalnih programov za ranljive skupine.

- Zbirko dopolnjujejo preskušena praktična orodja za animiranje in motiviranje udeležencev izobraževanja v vseh fazah izobraževalnega procesa – to je 8 izobraževalnih filmov o osmih temeljnih zmožnostih ter izvirna zvočnica Samoiniciativnost in podjetnost.

Zbir vseh pripomočkov je zasnovan z domnevo, da ga bodo uporabljali izobraževalci odraslih in drugi strokovni delavci pri strokovnem delu na področju razvoja temeljnih zmožnosti. Predlagamo, da strokovnjaki posamezne dele gradiva po svoji presoji predstavite ali daste v uporabo odraslim, ki se želijo učiti o temeljnih zmožnostih. Samostojno jih bodo z lahkoto uporabili tudi udeleženci izobraževanja odraslih, ki želijo natančneje opredeliti mesto temeljnih zmožnosti v svojem vsakdanjem življenju.

Več informacij o omenjenih projektih in zbirki Na poti do življenjske uspešnosti lahko preberete na spletni strani <https://pismenost.acs.si/>.

»Skrb za okolje in prihodnje generacije mora postati naše vodilo delovanja v družbi.«

»Eden od rezultatov akcijskega raziskovanja je tudi to, da bomo strokovni delavci, ki smo sodelovali v akcijskem raziskovanju, v naših organizacijah, kjer delujemo, postali ambasadorji promocije razvijanja temeljne zmožnosti socialne in državljanske kompetence ter temeljne zmožnosti kulturne zavesti in izražanja tako pri drugih strokovnih delavcih in učiteljih kakor tudi pri slehernem posamezniku, ki obiše našo organizacijo.«

Dragica Glažar, organizatorka izobraževanja in svetovalka

Metodološki okvir

»Učenje nikoli ni enostranski proces. Da je res tako, smo se med nastajanjem te knjižice večkrat prepričale tudi udeleženke akcijskega raziskovanja. Novo znanje, vedenje, ki smo ju pridobivale individualno, smo vedno delile druga z drugo. In prav ta povezanost med nami je pripomogla, da smo opisnike, konkretne prilagoditve slednjih in z njimi povezane primere prevetirile nešteto krat.«

Katarina Bertonec, strokovna delavka večgeneracijskega centra

Opisniki, prikazani v poglavju Preglednici z opisniki, so sad dveletnega raziskovanja prakse, ki ga je opravila akcijska skupina, sestavljena iz teoretikov in praktikov. Teoretiki so zasnovali postopke, ki so celotno skupino izkušenih praktikov in strokovnjakov vodili pri raziskovalnem vprašanju: Kaj napolnjuje temeljno zmožnost socialne in državljanske kompetence? Kako lahko to temeljno zmožnost opišemo in kateri so najustreznejši opisniki zanjo?

Izbrana skupina praktikov je s poglobljeno analizo svoje pretekle prakse, trenutnega dela, ki ga opravljajo, in razpravo z delovnimi kolegi pripravila predloge opisnikov in področij, ki jih obsega temeljna zmožnost socialne in državljanske kompetence. Iz začetnega nabora, ki je obsegal 117 splošnih in konkretnih opisnikov za to temeljno zmožnost, je raziskovalna skupina izluščila ožji nabor najpomembnejših opisnikov v dveh preglednicah. Preglednici z opisniki sta osrednji del knjižice, ki jo pravkar berete, in sta izvirna dodana vrednost projektu ESS Strokovna podpora področju pridobivanja temeljnih kompetenc 2016–2022.

Sam proces priprave opisnikov za temeljno zmožnost socialne in državljanske kompetence je v skupini akcijskega raziskovanja vzbudil številna strokovna vprašanja: o poglavitnih področjih te temeljne zmožnosti, kako določiti uravnotežene ravni zahtevnosti na minimalni in optimalni ravni. Odgovore na tovrstna vprašanja, ki so se pojavila med procesom skupnega raziskovanja, je skupina iskala s študijem literature in s primerjavami ter preverjanjem v razpravah s kolegi s svojega delovnega področja pa tudi s konkretnim opazovanjem, preskušanjem in pogovori z odraslimi, ki so jim opisniki namenjeni. Opisniki so hkrati, vsaj deloma, tudi delo širšega kroga praktikov, ki niso neposredno sodelovali pri akcijski raziskavi, saj so se člani akcijske raziskovalne skupine v več fazah posvetovali z njimi ali jih prosili za recenzijo pripravljenega gradiva. Sledila sta vzporedno preskušanje v praksi in premislek o opažanjih v raziskovalni skupini. Tako so se postopno oblikovala jasna izhodišča, na podlagi katerih je akcijska skupina opredelila, kaj pomenijo temeljni pojmi, kot so na primer opisnik in področja, ki sestavljajo temeljno zmožnost. Vse smo podrobneje opisali v Priročni knjižici z navodili za uporabo (Javrh in drugi, 2013).

»Posameznik potrebuje temeljne zmožnosti za uspešno delovanje v 'družbi znanja' in odgovorno življenje. Temeljne zmožnosti mu omogočajo, da se sooča z izzivi tako v službi kot tudi doma. Z vseživljenjskim učenjem posameznik ves čas in na vsakem koraku razvija in nadgrajuje svoje temeljne zmožnosti in tako lahko živi polnejše življenje. Ta knjižica ne ponuja vseh odgovorov, lahko pa spodbudi vsakega posameznika k temeljitemu razmisleku in ga usmeri pri njegovem učenju.«

Kristina Jerič, organizatorica izobraževanja in svetovalka

Akcijska skupina je v različnih fazah skupnega dela temeljito spoznala in poglobila teoretske osnove o temeljnih zmožnostih nasploh, še posebno pa se je posvetila globljemu razumevanju temeljne zmožnosti socialne in državljske kompetence. Novo znanje ji je pomagalo pri dolgotrajnem zbiranju in selekcioniranju nabora opisnikov. V procesu raziskovanja so praktiki poleg izzivov zapisovali tudi številne uvide, katerih avtentične odlomke navajamo tudi v tej knjižici. Velik izziv je bila priprava konkretnih prilagoditev opisnikov, kjer so nujne prav dolgoletne žive izkušnje dela z odraslimi in poznavanje njihovih potreb. Preglednici opisnikov, ki sta predstavljeni v tej knjižici, sta bili pilotno preskušeni v praksi na več načinov.

»Vključenost v okolje ... ja, to pomeni, da tam, kjer si, da sodeluješ, v okolju, da kaj pomagaš, da kaj prispevaš. Sem bila bolj zaprte sorte in zdaj sem se z vašo pomočjo v večgeneracijskem centru in s pomočjo zdravnice (kar zadeva hujšanje) malo bolj odprla.«

Marinka, 70 let, upokojenka

Skupina za akcijsko raziskovanje je postopoma oblikovala nabor 58 splošnih opisnikov in 59 konkretnih prilagoditev opisnikov, ki ustrezno opisujejo temeljno zmožnost socialne in državljske kompetence. Da bi kar najbolje razumeli posebnosti temeljne zmožnosti, je bilo veliko časa in truda namenjenega prečiščevanju prvotnega nabora in združevanju v širša področja.

Posebna pozornost skupine akcijskega raziskovanja pa je bila ves čas usmerjena v oblikovanje take razlage temeljne zmožnosti, da bi lahko kar najbolje koristila učitelju in tudi udeležencu izobraževanja. Konkretni predlogi o možni uporabi so zbrani v posebnem poglavju Uporaba opisnikov

v praksi, nekoliko bolj poglobljeno razmišljanje o didaktičnih izzivih, ki jih prinaša to orodje, pa je predstavljeno v posebni Priročni knjižici z navodili za uporabo (Javrh in drugi, 2013), in sicer v poglavju Uporaba opisnikov v didaktične namene – praktični namigi. Celotni prikaz in koncept opisnikov v tej knjižici je ovrednotil recenzent dr. Mitja Sardoč. Del njegovega izvirnega premisleka lahko najdete v poglavju Iz recenzije.

Kakšne so posledice za neposredno prakso, ko se zlijeta teoretski premislek o pomenu udejanjanja socialnih in državljskih kompetenc in praktično znanje pri delu z odraslimi, nam najboljše opiše sodelujoča učiteljica sama:

»Z metodo akcijskega raziskovanja sem se srečala prvič in moram priznati, da sprva nisem vedela, kako se bomo lotile dela in kako bomo prišle do končnega rezultata. Nato pa sem v posameznih srečanjih in individualnem delu ugotovila, da se akcijsko raziskovanje odstira korak za korakom in da smo na koncu prišle do skupnega rezultata – knjižice z opisniki. Vmes sem imela občutek, da se nam je vse podrlo. To se je zgodilo po opravljenem testiranju opisnikov z udeleženci. Takrat smo prišle do spoznanja, da moramo vse skupaj znova prevetrili in zapisati na novo.«

Urška Novak Lešnik, organizatorka izobraževanja in učiteljica

Temeljna zmožnost socialne in državljanske kompetence

Temeljne zmožnosti v sodobnem svetu

»V hitro spreminjajočem se in tesno povezanem svetu bo vsakdo potreboval širok nabor spretnosti in kompetenc ter jih bo moral razvijati vse življenje. S ključnimi kompetencami, kakor so opredeljene v referenčnem okviru, naj bi bili postavljeni temelji za doseganje enakopravnejših in bolj demokratičnih družb. Te ključne kompetence so odziv na potrebo po vključujoči in trajnostni rasti, socialni koheziji in nadaljnjem razvoju demokratične kulture,« je zapisal Svet Evropske unije (2018). Razvite temeljne zmožnosti zagotavljajo odraslim dovolj orodij za učinkovito spopadanje z novimi izzivi, omogočajo praktično in čustveno oporo za njihove bližnje ter so pomembne za posameznike pa tudi za skupnost in prenos izkušenj med generacijami. Ne pridobivajo se vedno z izobraževanjem. Pogosto se pridobijo s prakso in izkušnjami iz vsakodnevnega življenja.

»Pomembno je, da se strokovni delavec udeležencu pridruži tam, kjer je ta s svojim znanjem, vedenjem in razumevanjem. Usposobljenost strokovnega delavca, da na primer splošni opisnik iz knjižnice preformulira tako, da ga bo posameznik razumel, je ključna. Primere opisnikov vidim kot pomoč, da bi lažje zmagali ta premik.«

*Katarina Bertonec, strokovna delavka
večgeneracijskega centra*

Temeljne zmožnosti posamezniku v različnih okoliščinah omogočajo funkcionalno odzivanje, delovanje v širokem spektru različnih dejavnosti. Niso odvisne od okoliščin delovanja. Prenosljive so med različnimi poklici, odraslim pa omogočajo dejavno udeležbo v družbi in primeren osebni

razvoj. Spodbujajo neodvisnost in osebno učinkovitost. V sodobni večkulturni družbi so nepogrešljive za delovanje v konkretnem okolju.

Pri odločitvi, katere zmožnosti bomo upoštevali kot temeljne, smo se na samem začetku našega večletnega akcijskega raziskovanja oprli na evropski dokument Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta Evropske unije o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (Evropski parlament in Svet Evropske unije, 2006). V njem je bilo izbranih in opredeljenih 8 temeljnih zmožnosti (oziroma ključnih kompetenc), ki jih državljani potrebujejo za svojo osebno izpolnitev, socialno vključenost, aktivno državljanstvo in zaposljivost v družbi znanja. Te temeljne zmožnosti so bile leta 2006 opredeljene takole:

sporazumevanje v maternem jeziku

sporazumevanje v tujih jezikih

matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji

digitalna pismenost

učenje učenja

socialne in državljanske kompetence

samoiniciativnost in podjetnost

kulturna zavest in izražanje

Revidirana konceptualizacija ključnih kompetenc 2018

Evropski referenčni okvir je bil januarja 2018 revidiran, junija 2018 pa so bila izdana Priporočila Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje ter posodobljene ključne kompetence za vseživljenjsko učenje. Preoblikovala, preimenovala in tudi združila so se posamezna področja pri nekaterih ključnih kompetencah, v grobem pa je okvir ostal podoben prejšnjemu. »Vse ključne kompetence so enako pomembne, saj vsaka od njih prispeva k uspešnemu življenju v družbi. Lahko se uporabljajo v številnih različnih okoliščinah in kombinacijah. Prekrivajo se in povezujejo; bistveni vidiki enega področja podpirajo kompetenco na drugem. Spretnosti, kot so kritično mišljenje, reševanje problemov, timsko delo, sporazumevalne in pogajalske spretnosti, analitične spretnosti, ustvarjalnost in medkulturne spretnosti, so del vseh ključnih kompetenc.« Takšno globlje razumevanje kompetenc, kot se razvijajo v zadnjem desetletju v Evropi, je opredelil Svet Evropske unije (2018) v Priporočilih o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje.

Neposredne pretvorbe preteklega nabora ključnih kompetenc v prenovljen seznam iz junija 2018 sicer ne morejo biti linearne, lahko pa primerjalno prikažemo, kako se ujemajo temeljne zmožnosti in ključne kompetence glede na prenovljeni referenčni okvir (Svet Evropske unije, 2018).

Če primerjamo sezname, opazimo, da se je temeljna zmožnost »sporazumevanje v maternem jeziku« preoblikovala v »pismenost« (angl. literacy competence). Poglavitni razlog je v tem, da je pri prejšnjem poimenovanju »materni jezik« prihajalo do premočnega enačenja med maternim jezikom

in jezikom, ki se ga učimo v šoli, to je jezik šolanja. Ob tem je nastajala težava, saj za številne evropske otroke jezik šolanja in materni jezik nista enaka. Veliko Evropejcev živi v dvojezičnih družinah ali večjezičnih skupnostih in zanje uradni jezik države, v kateri živijo, ni nujno tudi njihov materni jezik. Prenovljeno razumevanje te temeljne zmožnosti je ustrežnejše, saj poudarja, da naj bi bila dosežena dobra raven pismenosti vsaj pri enem od teh jezikov (materni jezik, jezik šolanja, uradni jezik), da bi lahko zagotovili nadaljnji razvoj te temeljne zmožnosti.

Sprememba v pojmovanju je nastala tudi pri temeljni zmožnosti »sporazumevanje v tujih jezikih«. Novo poimenovanje je »večjezičnost« (angl. multilingual competence). Koncept tuji jezik je Evropejcem povzročal dvome glede tega, kaj sploh pomeni »tuje« in za koga? S prejšnjim poimenovanjem tudi ni bilo mogoče opisati in zajeti znakovnih jezikov. Nova opredelitev – večjezičnost – pa poudarja pomen ustrezne uporabe različnih jezikov za učinkovito sporazumevanje. Večjezičnost je v temelju orodje za komunikacijo v večjezičnih skupnostih in delovnih okoljih. Osredinja se na izboljšanje jezikovnih zmožnosti kot takih, kar ljudem pomaga pri sporazumevanju v mednarodnem okolju ter spodbuja mobilnost v Evropi in v svetu.

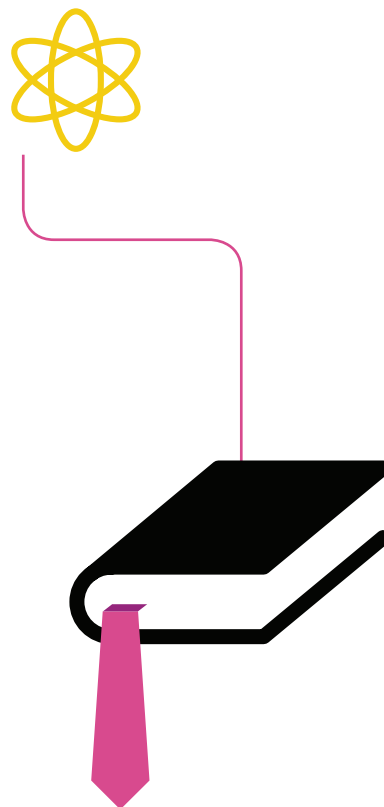
Temeljna zmožnost »matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji« so prav tako doživele prenovo v razumevanju, saj so se preimenovala v temeljno zmožnost »matematična, naravoslovna, tehniška in inženirska kompetenca«

(angl. mathematical competence and competence in science, technology and engineering). Zahtevnejši izzivi, kot so podnebne spremembe, oskrba z energijo, zdravo staranje, digitalizacija, trajnostni razvoj, so nepričakovano izrazito povečali in tudi spremenili potrebo po kompetencah v matematiki, znanosti in tehnologijah. Poudarek se je prenesel na pomembnost razumevanja znanosti kot procesa in načina razmišljanja, ki zajema tudi novo finančno pismenost. Znanost se je tako razvila, da jo je pogosto težko ločiti od tehnologije, inženiringa ali uporabne znanosti. Današnje okolje, ki postaja zelo bogato s tehnologijo, postavlja pred vsakega posameznika nujno, da razume povezavo med tehnološkimi novostmi ali inženirskimi rešitvami ter njihovimi temeljnimi znanstvenimi načeli. Zato sta tehnologija in inženiring neločljivo povezana z znanostjo in matematiko.

Temeljna zmožnost »digitalna pismenost« se je delno preimenovala, in sicer v »digitalno kompetenco« (angl. digital competence). Pomembna novost pri tej zmožnosti je, da se je koncept uskladil z razumevanjem v DigComp 2.0 (Vuorikari in drugi, 2016). Posodobljeno je izrazje, ki opušča izraz »informacijsko-komunikacijska tehnologija«. Zamenjuje ga z ustrežnejšim: »digitalne tehnologije«, ki zajema vse naprave, programsko opremo itn. Širši pojem digitalne tehnologije zajema v preteklosti zelo široko in vsesplošno uporabljana izraza računalnik in internet. Skladno z DigComp 2.0 (Vuorikari in drugi, 2016) je zmožnost digitalna kompetenca trenutno razdeljena na pet področij (informacije in podatkovna pismenost, komunikacija in sodelovanje, ustvarjanje digitalnih vsebin, varnost in reševanje problemov), vendar se bo glede na hiter napredek ta razvrstitev pričakovano še spreminjala. Pomemben del te temeljne zmožnosti je poznavanje socialnih medijev, umetne inteligence, robotov, virtualne resničnosti, varnosti, kritičnega mišljenja, vprašanja intelektualne lastnine in spletnega bontona.

Nekaj več sprememb se je zgodilo pri temeljni zmožnosti »učenje učenja«, ta se je namreč razširila oziroma združila in dopolnila z delom temeljne zmožnosti »socialne kompetence«. Nastala je nova koncepcija temeljne zmožnosti, poimenovane »osebnostna, družbena in učna kompetenca« (angl. personal, social and learning to learn competence). Večina otrok, ki zdaj vstopa v osnovno šolo, bo po končanem izobraževanju najverjetneje vstopila v svet popolnoma novih področij dela, ki zdaj niti še ne obstajajo, polovica današnjih delovnih dejavnosti pa bo do leta 2055 že avtomatizirana. Prihodnje generacije bodo morale razviti močne osebne in družbene kompetence ter kompetence učenja, da bodo lahko uspešno krmilile v zasebnem življenju in pri delu. Kreativne spretnosti in navzkrižne kompetence bodo temeljnega pomena za vzdrževanje stabilnosti in premagovanje stresa. Pri tej zmožnosti so opredeljeni trije temeljni vidiki: osebni – kot samozavedanje, telesno in duševno dobro počutje ter zdravo življenje, učinkovito upravljanje časa in informacij; družbeni – kot konstruktivno sodelovanje z drugimi, odpornost, razvijanje medosebnih odnosov in delo z drugimi; učenje – s poudarkom na vseživljenjskem učenju in razvoju kariere.

»Kaj pomeni biti aktivni državljani in se aktivno vključevati v družbo /.../. Z opredeljenimi področji, splošnimi opisniki in njihovimi konkretnimi prilagoditvami za ranljive skupine skupaj s praktičnimi primeri uporabe teh bo knjižica v veliko pomoč vsem strokovnim delavcem na področju izobraževanja odraslih, tako pri načrtovanju in izvedbi različnih izobraževalnih programov kot tudi v svetovalni dejavnosti. Učitelj lahko knjižico uporabi kot pripomoček pri svojem delu, kot orodje za načrtovanje aktivnosti v programu, kjer učni izidi zajemajo tudi razvoj temeljnih zmožnosti. Obenem rabijo preglednice z opisniki na minimalni in optimalni ravni tudi kot opomnik, ki ga ima učitelj vedno pred seboj in lahko spremlja napredek udeležencev ter se z njimi o tem tudi pogovori. Pomaga jim pri ozaveščanju o njihovih temeljnih zmožnostih in jih spodbuja k nadaljnjemu razvoju in osebni rasti.«

*Kristina Jerič, organizatorka
izobraževanja in svetovalka*

Na drugi strani se je nekdanja temeljna zmožnost »socialne in državljanske kompetence« zožila na »državljsko kompetenco« (angl. citizenship competence). V prejšnjem pojmovanju sta bili v eni združeni socialna in državljanska kompetenca, ki sta zajemali osebno in družbeno perspektivo. Vendar pa so bili nekateri vidiki socialne kompetence bolj povezani s prvinami, kot so opredeljene v kompetenci učenje učenja, spet drugi pa so bili bolj povezani z državljanstvom – kot razumevanje splošno sprejetih pravil vedenja in sporazumevanja v različnih družbah in spoštovanja drugačnosti. Večletne raziskave in priporočila so že dalj časa nakazovali nujnost, da se državljanska zmožnost opredeli kot samostojna temeljna zmožnost. Evropska družba se namreč vse bolj srečuje z novimi vprašanji glede strpnosti, spoštovanja

drugih, več ljudi migrira, potuje, porajajo se regionalne nestabilnosti, podnebne spremembe, prebivalstvo se večja, pojavljajo se nove oblike solidarnosti, socialne vključenosti, državljanske participacije. Pri posodobljenem razumevanju te temeljne zmožnosti sta pomembni tudi trajnost z zornega kota ekosistema in vloga ljudi pri odločanju in dejavnem prispevku k razvoju v miren, vključujoč in trajnostno usmerjen svet. Revidiran evropski okvir pri tej zmožnosti posebej poudarja razumevanje družbeno-gospodarskih in večkulturnih razsežnosti evropskih družb, zavedanje vloge nacionalne in evropske kulturne identitete ter krepitev skupnih evropskih vrednot.

»To mi zdaj ni noben problem, spoznavati ljudi, ker prej tega nisem znala. Če bi tale intervju imela pred desetimi leti, tudi ne vem, če bi kaj spravila ven iz sebe.«

Marinka, 70 let, upokojenka

»Prostovoljstvo na različnih področjih omogoča stik z družbo, omogoča komunikacijo. Lahko se izraziš in pokažeš svoje znanje. S tem dobiš tudi potrditev od drugih, to pa kar vpliva na samopodobo in krepi samozavest.«

Mitja, 33 let, strojni tehnik

Temeljna zmožnost »samoiniciativnost in podjetnost« se je preimenovala v »podjetnostno kompetenco« (angl. entrepreneurship competence) in se v bistvu ni spremenila v zasnovi, le poimenovanje je preciznejše. Iz poimenovanja je bila odstranjena samoiniciativnost, saj poudarja samo eno od naravnosti, ki so del te temeljne zmožnosti. Bistvo podjetniške kompetence pa še vedno ostaja trud, da bi zamisli uresničili in s tem ustvarili dodano vrednost. To je najbolj živa temeljna zmožnost na trgu dela, tudi za tiste, ki niso klasificirani kot »podjetniki«. Je razumljena kot

zmožnost ustvarjanja novih poslovnih priložnosti. Pomemben del te kompetence je sočutno pogajanje z drugimi, proaktivnost, vztrajnost pri doseganju ciljev, sprejemanje odgovornosti, etičnost, skrb za ljudi in za svet, ustvarjalnost, inovativnost.

Pri temeljni zmožnosti »kulturna zavest in izražanje« (angl. cultural awareness and expression competence) v poimenovanju ni sprememb, je pa nov poudarek na tem, da ljudje v resnici imajo glas in možnost oblikovati svoj pogled na svet in s tem tudi vpliv v okolju. Pomembno je, da se posameznik zaveda lastne razvijajoče se identitete v svetu kulturne raznolikosti in da lahko razvije občutek za svojo vlogo v družbi ter pozitiven občutek za druge in za kulturno različnost. Enako pomembno je kreativno izražanje in kritično razmišljanje, zmožnost predvideti potrebe in težave in se nanje odzvati inovativno oziroma se prilagoditi nanje. Zmožnosti, ki jih je predvidel prenovljeni

okvir, zajemajo tudi sposobnost prepoznati in izkoristiti priložnosti za osebnostno, družbeno in poslovno vrednost v umetnosti in drugih oblikah kulture.

V preglednici so prikazane faze v razumevanju in razvoju ključnih kompetenc v Evropi in pri nas. Izhodišče je bil Referenčni okvir iz leta 2006 (Evropski parlament in Svet Evropske unije, 2006), ki je podlaga knjižic z opisniki. Razumevanje temeljnih zmožnosti v tej zbirki se ne oddaljuje od najnovejšega poimenovanja, čeprav je nastalo nekaj razlik. Na tem mestu je pomembno opozoriti, da je bilo junija 2018 izdano posodobljeno Priporočilo Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (Svet Evropske unije, 2018). Dokument vsebuje drugačna poimenovanja nekaterih ključnih kompetenc, kot smo jih pripravili in uporabili za naše potrebe na podlagi dokumenta Priloga k predlogu za priporočilo Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje iz januarja 2018 (Evropska komisija, 2018).

Pregled razvoja konceptualizacije ključnih kompetenc

Poimenovanje ključnih kompetenc po Referenčnem okviru 2006	Naše poimenovanje ključnih kompetenc; posodobljeno glede na Referenčni okvir iz januarja 2018	Novo uradno poimenovanje ključnih kompetenc v Referenčnem okviru iz junija 2018
Sporazumevanje v maternem jeziku	Sporazumevanje v maternem jeziku	Pismenost
Sporazumevanje v tujih jezikih	Sporazumevanje v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti	Večjezičnost
Matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji	Matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji	Matematična, naravoslovna, tehniška in inženirska kompetenca
Digitalna pismenost	Digitalna pismenost	Digitalna kompetenca
Učenje učenja	Učenje učenja	Osebnostna, družbena in učna kompetenca
Socialne in državljanske kompetence	Socialne in državljanske kompetence	Državljska kompetenca
Samoiniciativnost in podjetnost	Samoiniciativnost in podjetnost	Podjetnostna kompetenca
Kulturna zavest in izražanje	Kulturna zavest in izražanje	Kulturna zavest in izražanje

Socialne in državljanske kompetence

»Želele smo, da bi bili primeri opisnikov čim bolj splošni, razumljivi vsem ciljnim skupinam. Naloga ni bila lahka, kar naprej smo se prevpraševale, ali smo izbrale razumljive izraze. V veliko pomoč pri ustreznem izražanju so nam bili komentarji udeležencev različnih ciljnih skupin, ki so zbrane opisnike prejeli v prebiranje. Kar je nekomu samoumevno, drugemu ni. Enako je z razumevanjem ... Nekdo razume tako, drugi drugače. Trudile smo se najti srednjo pot, ob kateri se človeku sproži zanimanje za raziskovanje.«

Katarina Bertonec, strokovna delavka večgeneracijskega centra

Socialno kompetentni posamezniki razumejo pomen zdravega načina življenja, dobrega fizičnega, čustvenega in duševnega počutja ter zdravja zase, za svojo družino in ožje socialno okolje. V medosebnih odnosih in socialnem okolju (npr. v službi) razumejo kodekse vedenja in splošno sprejete načine ravnanja. Zmožni so čutiti empatijo in obvladovati spore ter to izraziti konstruktivno. Zavzemajo se za zagotavljanje socialne pravičnosti in poštenosti.

Državljska kompetenca zaobjema tako znanje, spretnosti in naravnost posameznika, da ravna kot odgovoren državljan, ki je dejaven v državljanskem in družbenem življenju. Njegovo ravnanje odseva razumevanje družbenih, kulturnih, gospodarskih, pravnih ter političnih razmer in struktur, razvoj dogodkov v svetu ter trajnostni razvoj. Pripravljen je na premagovanje predsodkov in sklepanje kompromisov, ko je to potrebno.

Pri pojmovanju te temeljne zmožnosti so nastale glede na Evropski referenčni okvir iz leta 2006 (Evropski parlament in Svet Evropske unije, 2006) precejšnje spremembe. Da bi lahko ohranili poimenovanje, kot si ga je zadala raziskovalna skupina ob začetku priprave knjižic z opisniki, je ohranila razširjeno razumevanje temeljne zmožnosti, kjer sta še združeni državljanska kompetenca in družbena (socialna) kompetenca. Pri opisu temeljne zmožnosti socialne in državljanske kompetence pa je v resnici izhajala iz pojmovanj, ki ga prikaže posodobljen referenčni okvir ključnih kompetenc (Svet Evropske unije, 2018). Skladno z novim pojmovanjem sestavljata socialne in državljanske kompetence del t. i. osebnostne, družbene in učne kompetence in celotna državljanska kompetenca. Socialni del temeljne zmožnosti zajema osebnostni in družben vidik prej omenjene kompetence in se nanaša na sposobnost posameznikovega razmisleka o sebi ter konstruktivnega sodelovanja z drugimi v medosebnih odnosih in različnih socialnih okoljih (npr. v službi).

Pri tej kompetenci je poudarjen vidik razumevanja skupnih evropskih vrednot ter temeljnih pravic. S tega zornega kota je pomembno poznavanje evropskega povezovanja ter zavedanje o raznolikosti in kulturnih identitetah v Evropi in svetu. To zajema razumevanje večkulturnih in družbeno-gospodarskih razsežnosti evropskih družb ter prispevka nacionalne kulturne identitete k evropski. Zajema poznavanje dogodkov v nacionalni, evropski in svetovni zgodovini kot tudi njihovo kritično razumevanje. Pomembna prvina te temeljne zmožnosti je razvijanje zavesti o vrednotah in ciljih različnih družbenih in političnih gibanj, zlasti kar zadeva podnebne in demografske spremembe.

Posamezniki z razvito socialno in državljansko kompetenco spoštujejo človekove pravice, ki so temelj demokracije.

To zajema podporo družbeni in kulturni raznolikosti, enakosti spolov in socialni koheziji, trajnostni življenjski slog, spodbujanje kulture miru in nenasilja, pripravljenost spoštovati zasebnost drugih ter prevzeti odgovornosti za okolje. Spretnosti posameznikov z razvitimi socialnimi in državljanskimi kompetencami omogočajo konstruktivno sporazumevanje v različnih okoljih, sodelovanje v skupinah in pogajanje z drugimi v skupnem ali javnem interesu, posredno pa vplivajo na trajnostni razvoj družbe. Zajemajo kritično mišljenje, soočanje s kompleksnostjo in odločanjem, celostno reševanje problemov pa tudi argumentiranje ter konstruktivno udeležbo v dejavnostih skupnosti in pri odločanju na vseh ravneh. Pomembne prvine te temeljne zmožnosti so izkazovanje strpnosti, izražanje in razumevanje različnih stališč ter sposobnost vlivljanja zaupanja in empatije (primerjaj Svet Evropske unije, 2018).

»V pogovorih z udeležencema sem ugotovila, da je zelo pomembno, kakšno terminologijo uporabljamo, ko pojasnujemo in opisujemo opisnike našim ciljnim skupinam. Terminologije, ki jim ni blizu, jim je tuja, ne bodo razumeli in si niti ne bodo znali predstavljati, kaj smo izobraževalci odraslih želeli z opisniki povedati. Udeleženci imajo radi konkretne primere, s katerimi se lahko poistovetijo, čim bolj splošne primere, primerne tako za ženske kot tudi moške. Če sem udeležencema pojasnila opisnik iz njihovega primera/ situacije in ga še dodatno opisala, sta me razumela (npr. pri poznavanju vlog v skupnosti).«

Urška Novak Lešnik, organizatorka izobraževanja in učiteljica

Pri pripravi opisnikov se je akcijska skupina oprla na sestavine obeh kompetenc: tako na družbeno kompetenco kot državljanske kompetence in ju še vedno (po starem) obravnavala kot eno temeljno zmožnost. Pri tem si je pripravila svojo delovno definicijo socialnih in državljanskih kompetenc. Upoštevala je tri vidike:

- ▶ prepoznavanje vlog,
- ▶ vzpostavljanje odnosov in
- ▶ aktivno vključevanje v družbo.

V delovni definiciji je opredelila: »Prepoznavanje vlog: ko ima vsak posameznik različne vloge v družbi. V vsaki vlogi ima določene pravice in dolžnosti, ki jih prepozna, se jih zaveda in jih tudi uresničuje. Vzpostavljanje odnosov: je pomembno, ker posameznik na primeren način vzpostavlja odnose z drugimi, prepozna in izraža svoja čustva in ve, kako ta vplivajo na druge. Pri vzpostavljanju odnosov opazi in upošteva tudi čustva drugih. Aktivno vključevanje v družbo pomeni, da ima posameznik dovolj znanja, motivacije in poslanstva, da deluje ne samo zase, ampak tudi za dobro drugih.«

»Pri testiranju opisnikov temeljnih zmožnosti z udeležencem izobraževanja sem začutila, da ima neko širino znanja in življenjske izkušnje, ampak se težko izraža, na neki način ni zmožel ubesediti, kaj mu pomeni kulturna zavest ali državljanska kompetenca. Opisnike mu je bilo treba razložiti, pojasniti, iz česa so sestavljeni, razložiti posamezne besede, ker jih ni poznal ali jih je razumel (njihov pomen) v napačnem kontekstu. Tu vidim vlogo svetovalca v izobraževanju odraslih, ki svetovancu daje pomoč, ga vodi v procesu učenja oziroma razvijanja temeljnih zmožnosti, mu pomaga pri ugotavljanju in vrednotenju že doseženih učnih ciljev ter postavljanju novih.«

Kristina Jerič, organizatorka izobraževanja in svetovalka

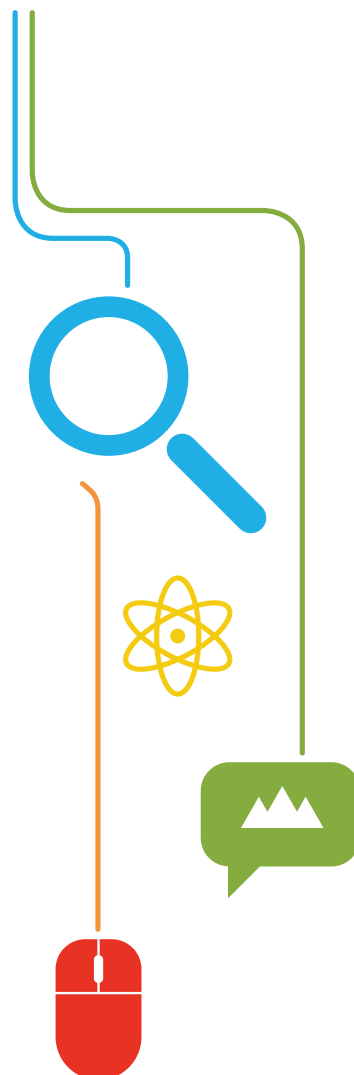
- Spoštovanje sebe in drugih, ki zajema spoštovanje lastnih vrednot, sprejemanje kritike in pohvale, empatijo, izražanje strpnosti, iskanje in sprejemanje pomoči, razumevanje večkulturnosti.
- Skrb za prihodnje rodove, ki se izraža s skrbjo za okolje, ozaveščenostjo o spremembah v družbi, prizadevanjem za varčevanje z energetskimi viri.

Skozi proces priprave nabora opisnikov se je delovna definicija postopno spreminjala do bolj poglobljenega razumevanja:

»Socialno in državljansko kompetenten posameznik prepozna svojo vlogo v družbi, ki zajema vzpostavljanje različnih odnosov, opolnomočenost in vključenost v socialna ali družbena omrežja ter aktivno vključevanje v lokalnem okolju z negovanjem socialne mreže.«

Akcijska skupina je poimenovala šest ključnih področij, ki sestavljajo temeljno zmožnost socialne in državljanske kompetence:

- Moje in tvoje pravice in dolžnosti, ki zajema poznavanje temeljnih človekovih pravic in dolžnosti, ravnanje v skladu z njimi, poznavanje državnih simbolov in zgodovine, različnih vlog.
- Pridobivanje in preverjanje informacij, ki poleg sposobnosti znati se v medijskem prostoru vsebuje še kritičnost do virov informacij.
- Dobro zame in za družbo, ki obsega skrb za telesno in duševno zdravje, prepoznavanje in kultivirano izražanje čustev, aktivno sodelovanje in prevzemanje odgovornosti, usmerjenost k cilju in soočanje z izzivi.
- Sodelovanje z drugimi, ki zadeva spretnosti komuniciranja s skupino, sodelovanje v timih, civilizirano soočanje z nesoglasji, sposobnost pogajanja in povezovanje med generacijami.

Preglednici z opisniki

V tem poglavju predstavljamo dve preglednici z opisniki za temeljno zmožnost socialne in državljanske kompetence. Opisniki pomagajo abstraktno temeljno zmožnost konkretizirati, jo narediti uporabno, predvsem pa jo napolniti s primeri iz vsakdanjega življenja odraslih.

»Razvita temeljna zmožnost socialne in državljanske kompetence pri posamezniku je podlaga delovanja v sodobni družbi. Pomeni, da posameznik prepozna svoje pravice in dolžnosti v družbi, v kateri vzpostavlja odnose, se v družbo aktivno vključuje ob zavedanju, da s svojim delovanjem vpliva tudi na bodoče generacije.«

Dragica Glažar, organizatorka izobraževanja in svetovalka

V preglednicah smo po dolgotrajnem čiščenju prvotnega nabora izpostavili tista področja in znotraj njih opisnike, za katere smo presodili, da so za odraslega posameznika nujni za udeležbo v socialnem, družbenem in političnem življenju. Opisniki v prvi preglednici skušajo kar najbolj upoštevati takšne konkretne potrebe iz vsakdanjega življenja. Tu so predstavljeni zelo konkretni primeri, kje vse v sodobnem življenju moramo izkazati socialno in državljansko kompetentnost. Ob tem želimo posebej poudariti, da so to le konkretni primeri, vzeti iz prakse, ki naj živo ponazorijo splošni opisnik.

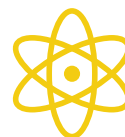
»Opisniki niso definicija. So izhodišče za raziskovanje in dialog.«

Katarina Bertonec, strokovna delavka večgeneracijskega centra

Prvi stolpec preglednice vsebuje področja, ki so zajeta znotraj te temeljne zmožnosti. Drugi stolpec poimenovan Splošni opisnik, vsebuje opisnike, ki so uporabni za predstavitev temeljne zmožnosti na splošno. Opisniki opisujejo temeljno zmožnost in prikazujejo, kaj je tisto, kar jo sestavlja². Opisniki se na primer lahko uporabijo za načrtovanje kurikula pa tudi za njegovo spremljanje. Tretji stolpec, poimenovan Konkretna prilagoditev opisnika v izvedbi, pa vsebuje nekoliko nazorneje razložene opisnike. Zapisani so tako, da so učiteljem, mentorjem in udeležencem v pomoč pri spremljanju razvoja temeljne zmožnosti. To niso navodila, temveč uporaben zapis, ob katerem pridobijo prvi občutek, kaj obsega posamezno področje. Četrty stolpec, ki se imenuje Primer, pa vsebuje situacije iz vsakdanjega življenja oziroma položaje, v katerih posameznik lahko uresničuje, kar opisnik opiše. Pri oblikovanju tega zapisa smo razmišljali o konkretnih udeležencih, ki so se v preteklosti udeležili programov za zviševanje ravni pismenosti in programov za ranljive skupine.

»Socialne kompetence ... Počakam, da sogovorec razloži, kar hoče. Nato povem svoje mnenje. Spoštujem, da tudi jaz lahko povem do konca.«

Nejc, 15 let, osipnik

² Na tem mestu je treba poudariti, da je opredelitev obravnavane temeljne zmožnosti z opisniki v izhodišču določena s konsenzom praktikov, kot so jo zaznali med izvajanjem različnih izobraževalnih programov za odrasle. Predvidevamo, da se bo nabor opisnikov sčasoma dopolnjeval glede na potrebe z drugimi splošnimi opisniki in konkretnimi prilagoditvami opisnika v izvedbi.

SLIKA 1: Prikaz strukture preglednic

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA	PRIMER
Šest temeljnih področij	Opisnik za splošno rabo	Podrobneje razložen opisnik	Konkreten primer, kot ga predlagajo praktiki, je vedno kontekstualno obarvan

Dve ravni zahtevnosti

Opisniki so pripravljeni na dveh ravneh: na minimalni in optimalni ravni, in so predstavljeni v dveh ločenih preglednicah. Tako sta vzpostavljeni dve referenčni točki razvoja temeljne zmožnosti. To seveda ne pomeni, da se temeljna zmožnost razvija samo na minimalni in optimalni ravni (to sta pravzaprav samo prvi dve ravni, ki se nadgrajujeta). Ti dve ravni pomenita zgolj izhodišče, s katerim je načrtana pot razvoja temeljne zmožnosti.

Minimalna raven doseganja temeljne zmožnosti pomeni skromno podlago/temelj, ki omogoča odraslemu najbolj temeljno prepoznavanje različnih družbenih vlog, zadovoljivo vzpostavljanje socialnih odnosov in vsaj delno vključevanje v družbo ter udeležanje državljskih pravic in dolžnosti.

»Na minimalni ravni so tisti opisniki, ki omogočajo odraslim osnovno poznavanje in razumevanje socialne in državljske kompetence, za razliko od optimalne ravni, kjer udeleženec aktivno sodeluje pri uporabi socialne in državljske kompetence v vsakdanjem življenju.«

Urška Novak Lešnik, organizatorka izobraževanja in učiteljica

Optimalna raven pomeni toliko razvito zmožnost, da se odrasli ne glede na izobrazbo ali socialni položaj uspešno znajde v različnih življenjskih položajih, ki zahtevajo bolj razvito temeljno zmožnost. To na primer pomeni, da razume, zakaj siva ekonomija ni odgovorno ravnanje do družbe, in se ji izogiba; ve, kdaj in kako je primerno uporabiti državne simbole, sprejme odgovornost za svoje odločitve in ravnanje in se iz njih uči, med prijatelji se odkrito zavzame za zanj pomembno vrednoto, ki so jo nekateri nameravali kršiti v njegovi navzočnosti.

SLIKA 2: Prikaz ravni temeljne zmožnosti

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA	PRIMER

Minimalna raven

2 različni ravni temeljne zmožnosti

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA	PRIMER

Optimalna raven

»Primeri konkretnih prilagoditev opisnikov v preglednicah knjižic so zelo uporabni. V njih je zajet obseg, pomen posamezne temeljne zmožnosti, vendar pa so za udeležence uporabni le, če imajo izkušnje s tega področja. Pri praktičnem preskušanju opisnikov sem spoznala, da imajo izkušnje, ki posameznika opredeljujejo, bistveno vlogo pri razumevanju opisnikov in konkretnih primerov. Če pa teh izkušenj nimajo ali jih niso ozavestili oziroma reflektirali znotraj posameznega opisnika, se zelo težko poistovetijo s primerom in je potrebna dodatna razlaga oziroma prilagoditev njihovi situaciji. Seveda vseh primerov za vse ranljive skupine ne moremo zajeti. Svetovalec/učitelj/mentor lahko v procesu ovrednotenja temeljnih zmožnosti udeležencu pomaga, mu ponudi dodatno razlago, spodbudo in ga vodi s podvprašanji.«

Kristina Jerič, organizatorka izobraževanja in svetovalka

Minimalna raven

Prva preglednica vsebuje opisnike na **minimalni ravni** in predstavlja temelj zmožnosti, ki ga posameznik potrebuje za nemoteno delovanje v sodobni družbi.

»Socialne in državljanske kompetence ... so sposobnosti, znanje, ki ga imamo. Socialne kompetence rabiš, ko komuniciraš z drugim. Državljskih imam jaz manj; to so politične dolžnosti, dolžnosti in pravice, ki jih imaš sam in jih imaš do države.«

Klemen, 26 let, strojni tehnik

Preglednica 1: Prikaz opisnikov na minimalni ravni

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA V IZVEDBI	PRIMER
MOJE IN TVOJE PRAVICE IN DOLŽNOSTI	Poznavanje temeljnih človekovih pravic in dolžnosti	Ve, da ima zagotovljeno varstvo osebnih podatkov in človekovih pravic. Ve, da so njegove pravice omejene s pravicami drugih.	Ve, da ima pravico do izbire osebnega zdravnika, ki mora varovati njegove podatke o boleznih. Ve, da morajo vsi v podjetju, kjer dela, za enako delo prejeti enako osnovno plačilo, saj jim to zagotavljajo zakoni in kolektivna pogodba. Kljub svojemu mnenju upošteva navodila za preprečevanje širjenja nalezljive bolezni.
	Ravnanje v skladu z državljanskimi pravicami in opravljanje dolžnosti	Zaveda se, da s svojim delovanjem lahko vpliva na pomembne odločitve.	Z udeležbo na volitvah vpliva na izid volitev. Sodeluje v javnomnenjski raziskavi, čeprav mu to vzame nekaj prostega časa.
	Poznavanje vlog v skupnosti	Zaveda se različnih družbenih vlog, ki jih prevzame.	Razume, da vloga starša vpliva na njegovo delo, da na primer zaradi neprespene noči in zaradi bolezni otroka na delovnem mestu ni povsem zbran. Ker pozna pravico do izražanja drugačnega mnenja v demokratični skupnosti, ve, da so demonstracije legitimna pravica prebivalcev, da pa naj potekajo brez nasilja, na miroljuben način, saj v nasprotnem primeru sledijo sankcije. Ko se sam udeleži demonstracij, se zaveda morebitne politične, družbene in ekonomske odgovornosti, ki ga lahko doleti kot udeleženca, če bi se neustrezno vedel.
	Poznavanje državnih simbolov	Pozna državne simbole.	Ve, da ima vsaka država svoj grb, zastavo in himno, ki so simboli določene skupine ljudi, do katerih je treba v vsakem položaju ohraniti ustrezno spoštovanje. Na primer, da se vzdrži objestnega vedenja na nogometnem igrišču, ko se predvaja himna države nasprotne ekipe.
	Poznavanje zgodovine države	Na dela prost dan razmišlja o razlogu zanj.	Udeleži se kulturne prireditve, na primer kresovanja ob prazniku dela. V krogu družine ali prijateljev obuja spomine, zakaj je bil ta praznik tako pomemben za njegove prednike, spominja se konkretnih dogodkov ali jih prenaša na mlajše z anekdotami in zgodbami.

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA V IZVEDBI	PRIMER
PRIDOBIVANJE IN PREVERJANJE INFORMACIJ	Iskanje informacij	Pri iskanju informacij uporablja poznane načine in vire informiranja o splošnem dogajanju (tiskani mediji, spletni mediji, radio, televizija, druge osebe).	Ko potuje, po radiu in spletu spremlja prometne razmere na cestah. O svojih prednikih se zanima v lokalnih in državnih arhivih.
	Uporabnost digitalne tehnologije	Zaveda se pomena uporabe različnih vrst digitalne tehnologije v vsakdanjem življenju.	Deli objavo o pogrešanem psu in s tem pomaga pri iskalni akciji.
	Ocenjevanje informacij v medijih, kritičnost do virov informacij	Spremlja in preverja informacije, ki pomembno vplivajo na njegovo vsakodnevno življenje in delo.	Na podlagi različnih informacij o bolezni covid-19 si ustvari svoje mnenje, ve, kateremu viru lahko najbolj zaupa. Na primer različne informacije o pandemiji, ki jih prebere na Facebooku, primerja z informacijami v večernih poročilih.
DOBRO ZAME IN ZA DRUŽBO	Skrb za telesno in duševno zdravje	Načrtuje dejavnosti za zdravo življenje in kakovostno preživljanje prostega časa.	Odpove se nezdravi hrani, ki ogroža njegovo zdravje, saj ima kronično bolezen, in se začne ukvarjati s športno dejavnostjo. Z različnimi dejavnostmi skrbi za psihično umirjenost, čeprav ima trenutno velike težave v zasebnem življenju.
	Prepoznavanje in izražanje čustev	Razmišlja o svojih čustvih in se zaveda, da način izražanja vpliva na odnos do drugih ljudi.	V jezi partnerja užali, zato se mu opraviči. Ko opazi škodo, ki mu jo je povzročil sosed, se o tem najprej pogovori z bližnjimi, da bi preprečil izbruh neobvladljive jeze.
	Aktivno sodelovanje	Aktivno sodeluje v lokalnem okolju in pomaga z dejanji pa tudi z nasveti, s svojim znanjem in izkušnjami.	Kot prostovoljec pomaga v lokalnem društvu. Odzove se na povabilo manjše skupine stanovalcev, da se bodo pogajali s podjetjem, ki želi bližnji gozd spremeniti v asfaltna parkirišča.
	Prevzemanje odgovornosti	Zaveda se odgovornosti za svoje odločitve in ravnanje, na primer v prometu, javnih prostorih, pri ravnanju z odpadki.	S prilagojeno vožnjo ne ogroža drugih udeležencev v prometu. Na izletu v planine upošteva pravilo, da svoje smeti odnese v dolino sam.

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA V IZVEDBI	PRIMER
DOBRO ZAME IN ZA DRUŽBO	Vztrajanje v ravnanju	Ne obupa, če ni takojšnjih rezultatov.	Negativni odgovor krajevne skupnosti, da ne sme prekopati lokalne ceste, mu ne vzame volje za pošiljanje nadaljnjih prošenj na druge naslove, na primer na občino, da bi pridobil ustrezno dovoljenje. Ne odneha s pozivi za prenovno poslopja vrtca, čeprav se mu ne pridruži veliko staršev.
	Usmerjenost k zadanemu cilju	Osredotoči se na cilj in naredi načrt, kako ga doseči.	S spremembo rutine (šport, priprava zdravih obrokov) vpliva na odpravo slabih navad (nezdrava hrana), ki jih je zaznal po praznovanju okrogle obletnice. V prostovoljskem društvu vztraja pri cilju, ki so si ga postavili, čeprav ne naleti na navdušenje vseh tistih, ki jim v konkretni akciji pomagajo.
	Soočanje z izzivi	Ne boji se sprememb, sprejema novosti.	Pomaga poškodovancu in uporabi tudi defibrilator – pripomoček za oživljanje, čeprav še ni vajen ravnati z njim. Novosti se uči tudi v prostem času. Na primer, ko gre na izlet, na pametnem telefonu v aplikacijo z navigacijo vpiše naslov, ki ga vodi do cilja.
SODELOVANJE Z DRUGIMI	Obvladovanje komuniciranja v skupini	Aktivno posluša sogovornika in se iskreno odziva.	Ne prekinja sogovornika, ko govori, čeprav bi mu rad v hipu odgovoril. Na primer v pogovoru s sodelavcem o delu, ki ga morata skupaj opraviti, potrpežljivo posluša in ne prekinja sodelavca, dokler ta govori; nato pove svoje mnenje, čeprav je drugačno. Če ne najdeta soglasja, pritegne k pogovoru druge, da pomagajo razrešiti spor.
	Sodelovanje in spodbujanje sodelovanja v timu	Upošteva predloge drugih in jih sprejema.	Delo izboljša tako, kot mu predlaga sodelavec. Rad se druži z drugimi, ko opravljajo dela v bližnji okolici. Včasih ob tem poskrbi za manjšo pogostitev.
	Soočanje z nesoglasji	Ko ne more ustaviti prepira, se umakne.	Ker sosed ne preneha z žaljivkami, odide.

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA V IZVEDBI	PRIMER
SODELOVANJE Z DRUGIMI	Sposobnost pogajanja	Sklene dogovor za doseg skupnih ciljev.	S partnerjem si na podlagi skupnega dogovora razdelita hišna opravila. V društvu vpliva na to, da si člani med seboj delo razdelijo, čeprav imajo glede tega nekateri člani zadržke.
	Povezovanje med generacijami	Verjame, da lahko razlike med generacijami povezujejo.	S starejšim sorodnikom pripravita tradicionalno jed z novimi pripomočki. Mlajšim pokaže, kako so nekoč pripravili sadje za ozimnico, in se nauči novega skladiščenja tradicionalnega živila, na primer kislega zelja.
SPOŠTOVANJE SEBE IN DRUGIH	Razvija in spoštuje lastne vrednote	Pozna lastne vrednote, kot so na primer družina, spoštovanje, poštenost, delavnost, pomoč drugim. O njih se občasno pogovarja z drugimi (jih artikulira).	Neznanci uničujejo tujo lastnino, zato pokliče policijo. Na sestanku se javno zavzame za vrednoto, ki so jo drugi nameravali mehko kršiti in so zato sklicali sestanek.
	Izražanje in sprejemanje kritike in pohvale	Zna sprejeti in izraziti pohvalo ter kritiko na spodbuden način.	Pove, da je jed preslana, vendar pohvali kuharjev trud pri preskušanju novega recepta. Posluša prijateljevo pripombo o stalnem zamujanju, in ni užaljen. Zmožen se je opravičiti.
	Sposobnost empatije	Zaznava in razume težave drugih ljudi.	Pogovori se s prijateljem, ki se je znašel v težavah. Ko opazi človeka v nevarnosti, poskuša pomagati in se ne obrne stran, češ da ga to ne zadeva.
	Izražanje strpnosti	Poskuša razumeti drugačne in sobiva z njimi.	Invalidu pomaga pri vstopu na avtobus.
	Iskanje in sprejemanje pomoči	Poišče pomoč, ker ve, da jo potrebuje.	Prosi za pomoč pri izpolnjevanju vloge za uveljavljanje pravic iz javnih sredstev (npr. denarna socialna pomoč, otroški dodatek, štipendija).
	Razumevanje večkulturnosti	Zaveda se, da živimo v večkulturni (raznoliki) družbi, in se uči živeti v teh okoliščinah.	Nauči se pozdrava v različnih jezikih, da lahko pozdravi tudi sodelavce, ki so tujih narodnosti.

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA V IZVEDBI	PRIMER
SKRB ZA PRIHODNJE GENERACIJE	Skrb za okolje	Upošteva navodila za varovanje narave.	Načrtuje tedenske nakupe živil, saj želi zmanjšati količino zavržene hrane. Pozanima se, katero odpadno hrano lahko odvrže v domači kompostnik.
	Ozaveščenost o spremembah v družbi	Zaveda se vplivov mednarodnega trgovanja in preseljevanja.	Pozna možnosti (boljše) zaposlitve v tujini. Zaveda se tudi slabosti, ki bi jih prinesla morebitna selitev iz domačega okolja za širšo družino.
	Energetska učinkovitost in obnovljivi viri	Sledi priporočilom o boljši izrabi energije in povečanju uporabe obnovljivih virov.	Varčuje z elektriko, tako da na primer ugaša luči v skladiščnih prostorih. Opazuje, kdaj lahko z zastiranjem oken pred soncem prihrani energijo za klimatiziranje prostorov.

Optimalna raven

Ta preglednica vsebuje opisnike na zahtevnejši oziroma optimalni ravni. **Optimalna raven** pomeni toliko razvito zmožnost, da se odrasli ne glede na

izobrazbo ali socialni položaj uspešno znajde v različnih življenjskih situacijah, ki zahtevajo bolj razvito temeljno zmožnost.

Preglednica 2: Prikaz opisnikov na optimalni ravni

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA V IZVEDBI	PRIMER
MOJE IN TVOJE PRAVICE IN DOLŽNOSTI	Poznavanje temeljnih človekovih pravic in dolžnosti	Pozna pravice in dolžnosti in jih udejanja v vsakdanjem življenju, zato tudi druge spodbuja, da vztrajajo pri tem.	Z bližnjim se pogovori o kršitvi pravil in posledicah. Na primer z otrokom se pogovori o njegovem prekršku v šoli, o dolžnostih, ki jih ima kot učenec v skupnosti drugih, ter smiselnosti dogovorjenih skupnih pravil.
	Ravnanje v skladu z državljanskimi pravicami in opravljanje dolžnosti	Aktivno sodeluje v lokalnem okolju.	Sodeluje v enoti civilne zaščite (npr. pri gasilskem društvu) v izrednih razmerah. Razume, zakaj siva ekonomija oziroma delo na črno ni odgovorno ravnanje do družbe, in se ji izogiba.

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA V IZVEDBI	PRIMER
MOJE IN TVOJE PRAVICE IN DOLŽNOSTI	Poznavanje vlog v skupnosti	V posameznih vlogah prepozna različne načine vedenja in zna usklajevati različne vloge med seboj.	Poskrbi za varstvo svojih otrok, kadar mora opravljati delovne naloge izjemoma zunaj delovnega časa. Ve, da ne more odgovorno delati v tovarni in hkrati sam varovati svojih otrok. Ker je na primer postal član skupine, ki želi doseči odstop župana, pričakuje morebitne neugodne odzive županovih privržencev.
	Poznavanje državnih simbolov	Ve, ob kakšnih priložnostih in kje uporabljamo državne simbole v vsakdanjem življenju.	Ko po televiziji spremlja podelitev zlate medalje priljubljenega športnika, ve, da mu bodo v čast izobesili zastavo in zaigrali državno himno. Ve, da javne državne ustanove ob državnih in kulturnih praznikih izobesijo zastave, zato da bi zaznamovali dogodek in pokazali spoštovanje do njega. Ker rad izkaže ponos in pripadnost državi, tudi sam izobesi zastavo.
	Poznavanje zgodovine države	Razloži pomen in zgodovinsko ozadje slovenskih državnih praznikov in zgodovinskih mejnikov.	Znancu iz tujine predstavi pomen slovenskega kulturnega praznika. Z znancem, s katerim sta obiskala kres za 1. maj, se pogovarja o pomenu tega praznika za današnje rodove v današnjem času.
PRIDOBIVANJE IN PREVERJANJE INFORMACIJ	Iznajdljivost pri iskanju informacij	Pri iskanju informacij uporablja različne medije (radio, televizija, tiskani in spletni mediji) in nove načine (spletna orodja, družbena omrežja).	Pred pogovorom poišče informacije o podjetju (tiskani mediji, spletni mediji, družbena omrežja, zaposleni v tem podjetju itn.). Ugotovi, s čim se ukvarja in kako deluje, ter v skladu s tem poudari svoje prednosti v zaposlitvenem pogovoru.

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA V IZVEDBI	PRIMER
PRIDOBIVANJE IN PREVERJANJE INFORMACIJ	Zavedanje pomembnosti varne uporabe digitalnih tehnologij	Uri se v varni uporabi digitalne tehnologije, uporablja različne vrste tehnologije za komunikacijo in se zaveda možnih nevarnosti.	Komunicira na daljavo z uporabo spletnih orodij in aplikacij (npr. Skype, Viber, Zoom, Messenger) in neznanim osebam ne razkriva nobenih osebnih podatkov. Svoje fotografije, ki jih objavlja na spletu, pregleda in izbere. Da bi preprečil možne zlorabe, neznancem zna omejiti dostop do teh vsebin.
	Kritičnost in zmožnost ocene informacij v različnih medijih	V množici informacij, ki jih ima na voljo, si o neki temi ustvari svoje mnenje in ve, kateremu viru lahko bolj zaupa.	Pred nakupom v spletni trgovini preveri trgovino (mnenja kupcev, kakovost izdelka, ceno, rok dobave, način plačila, možnost vračila izdelka) ter se tako seznanjen odloči o nakupu. Čeprav ga reklama čustveno zavede, da se odloči za nenačrtovan nakup po spletu, uporabi možnost, da izdelek vrne v določenem roku, ker je ugotovil, da ga ne potrebuje.
DOBRO ZAME IN ZA DRUŽBO	Skrb za telesno in duševno zdravje	Zaveda se, da se lahko s preventivnimi zdravstvenimi programi prepreči oziroma pravočasno odkrije kronična bolezen.	Odzove se vabilu na preventivni pregled v okviru programov Zora, Dora ali Svit, ki pripomorejo k zgodnjemu odkrivanju morebitne bolezni. Svoj prosti čas nameni tudi rekreaciji in telesni sprostitvi, ker ve, da s tem krepi svoje splošno zdravje.
	Prepoznavanje in izražanje lastnih čustev	Ustrezno izraža svoja čustva in sooblikuje odnose z drugimi.	Po prepiru s svojim partnerjem/partnerico se umiri, se pogovori in jeze ne prenaša na druge, saj se zaveda, da drugi niso vpleteni. Mimoidočemu, ki ga je brez razloga besedno napadel, čim bolj mirno sporoči, da to ni ustrezno ravnanje in da je bil čustveno prizadet.

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA V IZVEDBI	PRIMER
DOBRO ZAME IN ZA DRUŽBO	Aktivno sodelovanje	Aktivno sodeluje v okolju, zaveda se svojega znanja in spretnosti, s katerimi lahko pomaga ter uči druge.	Pripravi načrt za delo, obnovo, zbiranje materiala, gradnjo, odvoz odpadkov in druge akcije. Na primer spodbudi druge, da po svojih močeh pomagajo pri obnovi hiše, ki jo je zasul plaz.
	Prevzemanje odgovornosti	Sprejme odgovornost za svoje odločitve in ravnanje ter se iz njih uči.	Zazna in prizna svojo napako ter predlaga rešitev za odpravo te. Na primer sosedu pove, da mu je na dvorišču poškodoval avtomobil, in se dogovori za poravnavo škode.
	Vztrajnost	Uspešno premaguje ovire za doseg cilja.	Nauči se osnov jezika države, v kateri se želi zaposliti. Ne odneha z zbiranjem podpisov za odpravo ekološke nevarnosti, čeprav mu predstavnik podjetja, ki želi prikriti dejstva o ogrožanju okolja v lokalni skupnosti, ponuja neuradni dogovor in osebne ugodnosti.
	Usmerjenost k zadanemu cilju	Postavi si cilj, naredi načrt, ga spremlja in po potrebi prilagodi.	Na primer želi delati v kuharstvu, vendar nima ustrezne izobrazbe. Odloči se, da se bo poklicno usposobil za pomočnika kuharja, ker je po naključju našel informacijo o tej možnosti, in si s tem poveča možnosti zaposlitve.
	Soočanje z izzivi	Ve, da so spremembe potrebne zato, da napreduje in da vsaka sprememba vodi k novi spremembi.	Odloči se za udeležbo v izobraževanju / za vpis v šolo. To mu bo omogočilo boljše zaposlitev.

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA V IZVEDBI	PRIMER
SODELOVANJE Z DRUGIMI	Komuniciranje v skupini	Izraža se razumljivo, se odziva na povedano ter preverja, ali ga sogovornik razume.	Na delu sodelavcem v timu predaja šefova navodila. S podvprašanji preverja, ali jih vsi podobno razumejo. Ob nerazumevanju jih znova opiše z drugimi besedami.
	Sodelovanje in spodbujanje v timu	V skupini skrbi, da si razdelijo delo in si med seboj pomagajo.	Izhaja iz spoznanja, da sodelovanje in spodbujanje med člani moštva prineseta zmago na tekmi. Med potjo v planine skrbi za najšibkejše pohodnike.
	Soočanje z nesoglasji	Prepozna situacijo, ki vodi do prepira, in jo umiri.	Ker sosed moti okolico s preglasno glasbo, se mirno pogovori z njim. Prosi ga, naj upošteva pravila, da se v soseski ne moti ljudi s hrupom po deseti uri zvečer.
	Sposobnost pogajanja	Z več člani skupine rešijo skupno težavo z dogovorom.	Oba s prijateljem delno popustita pri svojih zahtevah in zgladita spor glede smeri potovanja. Ker so drugi člani zahtevali njegov umik s položaja vodje skupine, se brez manipulacij umakne in skuša ugotoviti, zakaj ni izpolnil njihovih pričakovanj.
	Povezovanje med generacijami	Rad prisluhne modrosti starejših in hkrati prenaša svoje znanje in izkušnje na druge generacije.	Starejše uči uporabe pametnega telefona, sam pa se od njih uči ročnih spretnosti. V skupino za prenovu vaške ceste si prizadeva pritegniti tudi starejše vaščane, da bi upoštevali izkušnje najstarejših generacij o vodnih ujmah v pokrajini.

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA V IZVEDBI	PRIMER
SPOŠTOVANJE SEBE IN DRUGIH	Lastne vrednote	Zavzema se za vrednote, ki jih je sprejel za svoje.	Ker je njegova vrednota poštenost, obsodi vsakršno goljufijo. Med prijatelji se odkrito zavzame za vrednoto, ki so jo nekateri nameravali kršiti z njegovo pomočjo (npr. prepriča jih, da je za nabiranje gob treba imeti dovoljenje lastnika gozda in da lahko odnesejo le toliko, kolikor potrebujejo za domačo uporabo).
	Izražanje in sprejem kritike in pohvale	Kritika in pohvala vplivata na spremembo njegovega vedenja.	Ko mu nadrejeni poda kritiko, se osredotoči na izboljšave svojega dela in si prizadeva za preseganje zamer. Slovesno se obleče, ko mu v prostovoljskem društvu podelijo priznanje, in priredi manjše praznovanje v prijateljskem krogu.
	Sposobnost empatije	Sposoben se je vživeti v položaj drugega in mu svetovati pri reševanju težav.	Prijatelju v nesreči stoji ob strani, mu svetuje in pomaga, da poišče ustrezno pomoč. Ostarelo in osamljeno sosedo občasno razveseli s toplim obrokom in pogovorom.
	Izražanje strpnosti	Vzpostavlja in krepi dobre odnose med ljudmi.	Na volitvah voli svojega kandidata in mirno sprejme, da partner voli drugega kandidata. Ne ravna nesramno in napadalno, ko ga na avtobusu zmoti glasno in sproščeno vedenje delovnih migrantov. Ostane vljuden in strpen.
	Iskanje in sprejem pomoči	Poišče posameznike, skupine in institucije, ki dajejo pomoč, in jo sprejme.	Sprejme brezplačno pravno pomoč odvetnika, da ga zastopa na sodišču.
	Razumevanje večkulturnosti	Sprejema ljudi drugačnih kultur, prepričanj in navad.	Osebam, ki se postijo iz verskih razlogov, ne ponuja hrane in pijače, ki ni dovoljena.

PODROČJE	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA V IZVEDBI	PRIMER
SKRB ZASE IN ZA PRIHODNJE GENERACIJE	Skrb za okolje	Načrtuje aktivnosti za varovanje narave in pri tem spodbuja ostale.	Skrbi za ločevanje odpadkov doma in spodbuja tudi druge, naj dosledno ločujejo odpadke na izletih, v službi, na potovanjih. Avtomobila ne pere doma, ker s tem onesnažuje velike količine vode. Vozi ga v avtopralnico, ker prečiščujejo odpadno vodo.
	Ozaveščenost o spremembah v družbi	Zaveda se pozitivnih in negativnih posledic mednarodnega preseljevanja in trgovanja ter pomena družbene odgovornosti.	Razmišlja, ali bi sprejel boljšo službo v tujini in kaj bi pomenilo prilagoditi se okolju in navadam države, v katero bi se preselil. Pri tem upošteva, kaj bi morala pri tem žrtvovati družina in kaj bi pridobila v daljšem časovnem obdobju. Odgovorno ravna z družinskim denarjem, da naslednja generacija ne bi odplačevala dolgov.
	Energetska učinkovitost in obnovljivi viri	Spremlja in nadgrajuje načine uporabe obnovljivih virov.	Kadar je mogoče, uporablja kot prevozno sredstvo kolo in z zgledom spodbuja druge.

Uporaba opisnikov v praksi

V tem poglavju je nekaj najbolj temeljnih poudarkov, kako opisnike uporabiti v praksi. Podrobnejšo razlago za posamezno področje uporabe boste našli v Priročni knjižici z navodili za uporabo (Javrh in drugi, 2013), v poglavju Uporaba opisnikov v didaktične namene – praktični namigi.

Nanizali smo le najpomembnejša področja možne uporabe v obliki opomnika, v priročni knjižici pa so ta področja opisana podrobneje. Teoretsko podprto razmišljanje o tej temi je bogato opremljeno in podkrepljeno z mnenji sodelujočih praktikov.

Še enkrat pa želimo poudariti, da je nabor opisnikov za temeljno zmožnost socialne in državljanske kompetence v obeh predstavljenih preglednicah v tej knjižici določen na podlagi konsenza in je zaželeno, da ga za svoje potrebe širite in spreminjate. Od izobraževalcev pričakujemo, da bodo opisnike kritično presodili in jih uporabili v skladu s konkretnimi okoliščinami.

»S pomočjo opisnikov razumemo, kaj se skriva za določeno temeljno zmožnostjo. Primeri pa so izbrani iz vsakdanjega življenja odraslih, da lažje razumemo bistvo opisnika. Vsekakor pa se mentor v programu ali svetovalec v svetovalnem procesu mora prilagoditi ciljni skupini in izbirati primere iz življenjskega okolja udeležencev.«

Dragica Glažar, organizatorka izobraževanja in svetovalka

Ko želimo opisnike uporabiti v didaktične namene, lahko razmišljamo o tehle temeljnih področjih njihove uporabe:

- ▶ Preglednica z opisniki je koristen pripomoček za učinkovit razvoj temeljne zmožnosti, saj nakazuje, kaj vse je potrebno za njeno minimalno in optimalno razvitost.
- ▶ Opisniki so primerni za uporabo pri animaciji udeležencev, saj omogočajo natančnejši opis programa oziroma je ob njih mogoče poudariti različne koristi, ki jih bodo udeleženci imeli, če bodo razvijali temeljno zmožnost toliko, kot jo predstavijo njeni opisniki.
- ▶ Dve preglednici z opisniki (za minimalno in optimalno raven) omogočata hitro in udeležencem prijazno spoznavanje resnično potrebnega znanja, spretnosti, veščin, da bi vsaj minimalno oziroma dovolj dobro obvladali to zmožnost in tudi razmislili o svojem odnosu do socialnih in državljskih kompetenc.
- ▶ To gradivo, še posebno različica v elektronski obliki, omogoča lahek dostop do temeljnih informacij tudi odraslim, ki se zaradi različnih razlogov ne morejo udeležiti izobraževanja in se želijo učiti povsem samostojno.
- ▶ Seznam usvojenih opisnikov (skupine v celoti in posameznikov) oskrbuje učitelje z dragocenimi povratnimi podatki o napredovanju.
- ▶ Seznam opisnikov omogoča sprotno spremljanje napredka odraslega v različnih programih, bodisi z uporabo predlaganega pripomočka v nadaljevanju bodisi z uporabo samih preglednic opisnikov med spremljanjem.

- ▶ Med izvedbami različnih programov oziroma po njih so preglednice koristne kot pripomoček za spremljanje posameznikovega napredka. Nekateri praktiki jih – kot je na primer opisano v knjižicah Sporazumevanje v maternem jeziku ali Učenje učenja – že s pridom uporabljajo tako.
- ▶ Preglednice z opisniki so za učitelja in mentorja vir dragocenih podatkov pri presojanju, kako vsebine še bolje prilagoditi skupini, ko program že poteka.
- ▶ Opisi pridobljenega znanja po končanem programu so dragoceni za lažje prepoznavanje in morebitno priznavanje neformalnega znanja.
- ▶ Seznam vseh opisnikov za to temeljno zmožnost je pomembna informacija za svetovalce v ustanovah, kakor so zavodi za zaposlovanje, centri za socialno delo, središča za samostojno učenje, svetovalna središča za izobraževanje odraslih (ISIO) in podobne, ki odrasle usmerjajo v različne oblike izobraževanja oziroma jim svetujejo v postopkih vrednotenja in priznavanja neformalno pridobljenega znanja in izkušenj.

»Razvijanje socialne in državljanske kompetence je pomembno. S tem posameznik prepozna svojo vlogo v družbi, znotraj nje vzpostavlja odnose. Opolnomočen spoštuje skupne vrednote in razvija čut za odgovornost.«

Urška Novak Lešnik, organizatorica izobraževanja in učiteljica

»Ko smo pripravljale opise in primere opisnikov, ko smo šle že tri- ali štirikrat vse skozi, se mi je zdelo, da je vse napisano razumljivo tudi našim udeležencem. Ampak ko sem imela udeleženca pred sabo in sva skupaj prebirala opisnike, sem ugotovila, da so bili opisniki preveč strokovno zapisani, saj je udeleženec pogostokrat potreboval dodatno razlago opisnika. Na podlagi teh ugotovitev smo v nadaljnji fazi akcijskega raziskovanja opise in primere poenostavile oziroma zapisale s primeri, ki so udeležencem bližji.«

Urška Novak Lešnik, organizatorica izobraževanja in učiteljica

Pripomoček za delo z udeležencem

V tem delu predstavljamo pripomoček, ki je uporaben za učitelja in udeležence. To je seznam opisnikov, ki smo ga pripravili z namenom, da bi pomagal tudi udeležencu, ki se uči samostojno. Skušali smo ga kar najbolj poenostaviti in narediti uporabniku prijaznega. Oblikovan je tako, da ga je mogoče zlahka natisniti ali razmnoževati z mobilnimi aplikacijami.

Učitelj lahko pripomoček v primerni obliki ponudi odraslim, da si sami označujejo, kaj bi na primer želeli od udeležbe v programu v zvezi s temeljno zmožnostjo socialne in državljanske kompetence. Analiza tako dobljenih informacij o posameznih udeležencih, ki se vključujejo v določen program, lahko učitelju močno olajša načrtovanje in prilagajanje izvedbenega kurikula. Seznam je zelo uporaben tudi pri formativnem spremljanju napredka posameznikov pri tej temeljni zmožnosti.

»Ne znam se še na miren način upret manipulantu, ker ti ne da do besede. Ker takoj vskoči in drugo temo obrne. Tukaj mi še manjka. Ne znam se še pogovoriti, besed izbrat, da bi ga na lep način ustavila. Ne znam. So še velike težave. Drugi na lep način ustavijo takega človeka. Jaz pa še ne znam.«

Marinka, 70 let, upokojenka

Pripomoček je z lahkoto mogoče uporabljati pri samostojnem učenju. Z uporabo pripomočka – kot je opisan po korakih – je mogoče preprosto oceniti, kolikšen delež temeljne zmožnosti obvladujete. V uvodu je natančno navodilo, kako to storite.

»Področja za socialne in državljanske kompetence se mi zdijo dobro izbrana, zdaj tudi sam bolj razumem, kaj sploh so socialne in državljanske kompetence. Brez primerov bi sicer težje razumel in razmislil o tem, ali sam imam te zmožnosti.«

Elvis, 26 let, prodajalec

Predstavljeni pripomoček je zgolj primer, kako lahko učitelj pripravi svoj seznam opisnikov za konkretno ciljno skupino. Ker so ciljne skupine v različnih okoljih zelo različne, se nujno spreminjata tudi raven in posplošenost posameznega opisnika. Učitelj sam naj presodi, kako bo pripomoček uporabil v praksi, in seveda naj temu primerno prilagodi tudi navodila za njegovo uporabo.

»Sodelovanje v akcijski skupini mi je dalo nova znanja in dodatno širino razumevanja – prav tisto, kar pri opravljanju svojega dela potrebujem. Vsebinsko knjižice pa vidim kot dobrodošlo metodo raziskovanja, ki lahko prinese pozitivne rezultate.«

Katarina Bertonec, strokovna delavka večgeneracijskega centra

»Moje in tvoje pravice in dolžnosti pomenijo, če nekam greš, če se nekam prijaviš, če nekaj rečeš, potem moraš to obljubo izpolniti.«

Marinka, 70 let, upokojenka

KAJ ZMOREM NA PODROČJU SOCIALNE IN DRŽAVLJANSKE KOMPETENCE

Navodila za uporabo pripomočka

1. KORAK

Pozorno preberite spodnji seznam, tako da si natančno ogledate posamezno področje in izberete tiste trditve, ki najbolj ustrezajo tistemu, kar zares **ZMORETE**.

Pri tistih trditvah, ki ste jih izbrali, naredite **kljukico** v kvadratke poleg njih.

2. KORAK

Pozorno preberite spodnji seznam, tako da si natančno ogledate posamezno področje in izberete tiste trditve, ki predstavljajo del znanja, ki ga pri sebi **NAJBOLJ POGREŠATE**.

Pri tistih trditvah, ki ste jih izbrali, naredite **križec** v kvadratke poleg njih.

3. KORAK

Ta korak je posebno pomemben, če uporabljate instrument pri samostojnem učenju. Ocenite, kolikšen delež temeljne zmožnosti obvladujete, tako da primerjate število kljukic z vsoto 43, kar je skupno število vseh kljukic. Ko pregledate svoj izid, boste lahko izbrali eno od spodnjih trditev:

- **Večina odgovorov je obkljukanih.**
- **Polovica ali manj odgovorov je obkljukanih.**

Večina odgovorov je obkljukanih. – Osnove socialnih in državljskih kompetenc obvladujete. Zdaj pogledajte, kje ste kvadratke označili s križci. To so področja, na katerih bi bilo koristno v prihodnje posebno delati, čeprav poznate osnove.

Polovica ali manj odgovorov je obkljukanih. – Ta izid vam pove, da so dopolnitve vaših socialnih in državljskih kompetenc nujno potrebne, saj so v tem seznamu navedene le najbolj osnovne veščine, spretnosti in znanje, da sploh lahko govorimo o zmožnosti. Pogledajte, kje ste odgovore označili s križci. To so področja, kjer bi bilo smiselno najprej začeti.

PRAVICE IN DOLŽNOSTI

☐ POZNAVANJE TEMELJNIH ČLOVEKOVIH PRAVIC IN DOLŽNOSTI

Vem, da imam zagotovljeno varstvo osebnih podatkov in človekovih pravic. Vem pa tudi, da so moje pravice omejene s pravicami drugih.

☐ ZAGOTOVLJENO VARSTVO OSEBNIH PODATKOV IN ČLOVEKOVIH PRAVIC

Moj osebni zdravnik mora varovati moje osebne podatke o zdravju, zato mu zaupam tudi manj prijetne podatke o sebi in svojih življenjskih navadah.

☐ OSEBNA PRAVICA JE OMEJENA S PRAVICAMI DRUGIH

Imam pravico do svobode gibanja, a zaradi varovanja zdravja drugih moram sprejeti odlok, da ne smem iz svoje občine.

☐ SPOŠTOVANJE DOLŽNOSTI

Kljub svojemu mnenju o smiselnosti predpisanih ukrepov upoštevam navodila za preprečevanje širjenja nalezljive bolezni.

☐ RAVNANJE V SKLADU Z DRŽAVLJANSKIMI PRAVICAMI IN OPRAVLJANJE DOLŽNOSTI

Zavedam se, da s svojim delovanjem lahko vplivam na pomembne odločitve, zato ne odklonim sodelovanja v javnomnenjski raziskavi, čeprav mi to vzame nekaj prostega časa.

☐ RAVNANJE V SKLADU Z DRŽAVLJANSKIMI PRAVICAMI

Verjamem, da s svojim delovanjem lahko vplivam na pomembne odločitve, na primer tako, da se udeležim volitev.

☐ POZNAVANJE RAZLIČNIH DRUŽBENIH VLOG V SKUPNOSTI

Vem, da moja vloga starša vpliva tudi na moje delo, da na primer zaradi neprespane noči in zaradi otrokove bolezni včasih na delovnem mestu ne morem biti povsem zbran.

☐ POZNAVANJE VLOG V SKUPNOSTI

Poznam svojo pravico do izražanja drugačnega mnenja in vem, da so demonstracije legitimna oblika izražanja nasprotovanja. Če se demonstracij udeležim, se zavedam posledic, ki me kot udeleženca lahko doletijo, če ne spoštujem pravil mirnega demonstriranja in javnega reda.

DRŽAVLJANSKA ZAVEST

☐ POZNAVANJE DRŽAVNIH SIMBOLOV

Vsaka država ima svoj grb, zastavo in himno. Ker so to simboli določene skupine ljudi, je treba v vsakem položaju ohraniti ustrezno spoštovanje do njih. Na primer tudi na športnem igrišču, ko se predvaja himna države iz nasprotne ekipe.

☐ POZNAVANJE ZGODOVINE DRŽAVE

Na dela prost dan razmišljam o razlogu zanj in druge spodbujam, da se pogovarjamo o tem.

PRIDOBIVANJE IN PREVERJANJE ZANESLJIVOSTI INFORMACIJ

☐ ISKANJE INFORMACIJ

Pri iskanju informacij uporabljam različne načine in vire informiranja o splošnem dogajanju, da lahko bolje razumem informacije.

☐ ISKANJE INFORMACIJ

Pri iskanju informacij uporabljam različne poznane načine in vire, na primer: o svojih prednikih sem se pozanimal v domačem župnijskem arhivu in preveril, ali držijo podatki, ki so jih pravili sosede.

☐ **UPORABNOST DIGITALNE TEHNOLOGIJE**

Zavedam se pomena uporabe sodobnih medijev v vsakdanjem življenju, na primer: objavo o pogrešanem psu iz naše ulice sem delil na socialnem omrežju (npr. Facebook) stanovalcem iz širšega območja in s tem hitro pomagal pri iskalni akciji.

☐ **OČENJEVANJE INFORMACIJ V MEDIJIH, KRITIČNOST DO VIROV INFORMACIJ**

Na podlagi različnih informacij sem si ustvaril svoje mnenje, vendar vem, kateremu viru lahko zares zaupam.

☐ **OČENJEVANJE INFORMACIJ V MEDIJIH, KRITIČNOST DO VIROV INFORMACIJ**

Preverjam javne informacije, ki pomembno vplivajo na moje vsakodnevno življenje in delo. Različne informacije o bolezni covid-19, ki krožijo po spletu in medijih, primerjam z informacijami v večernih poročilih.

DOBRO ZAME IN ZA DRUŽBO

☐ **SKRBJ ZA TELESNO IN DUŠEVNO ZDRAVJE**

Načrtujem različne aktivnosti za zdravo življenje in kakovostno preživljanje prostega časa. Na primer s pomočjo različnih aktivnosti skrbim za umirjenost, čeprav imam v tistem trenutku večje težave.

☐ **PREPOZNAVANJE IN IZRAŽANJE ČUSTEV**

Ko opazim škodo, ki mi jo je povzročil serviser, se o tem najprej pogovorim z bližnjimi, da bi preprečil izbruh neobvladljive jeze.

☐ **AKTIVNO SODELOVANJE**

Odzovem se na povabilo manjše skupine stanovalcev, da se bomo pogajali s podjetjem, ki želi v bližini naših domov škodljivo posegati v naravo.

☐ **AKTIVNO SODELOVANJE**

Kot prostovoljec pomagam v lokalnem društvu.

☐ **PREVZEMANJE ODGOVORNOSTI**

Vem, zakaj se je treba vesti odgovorno, čeprav je majhna verjetnost, da bi bil za svoje majhne kršitve kaznovan, na primer v prometu, na javnih prostorih, pri ravnanju z odpadki – na izletih v planine vedno odnesem svoje smeti v dolino.

☐ **VZTRAJANJE PRI RAVNANJU**

Negativni odgovor na mojo pritožbo me ne odvrne, da se ne bi še naprej boril za svoje pravice. Ne obupam, če ni takojšnjih rezultatov.

☐ **VZTRAJANJE V RAVNANJU**

Ne obupam, če ni takojšnjih rezultatov, na primer nisem odnehal s pozivi za prenovo poslopja vrtca, čeprav se mi ni pridružilo veliko staršev.

☐ **USMERJENOST K ZADANEMU CILJU**

Naredil sem načrt, kako doseči cilj: v svojem življenju bom z več športa in ustrezno hrano odpravil slabe navade. To bom dosegel v nekaj letih, najpozneje do praznovanja okrogle obletnice.

☐ **USMERJENOST K ZADANEMU CILJU**

Vztrajam pri cilju, ki smo si ga zadali za prostovoljsko akcijo, v kateri sodelujem – čeprav nismo bili deležni navdušenja ali dobrega odziva vseh, ki jim pomagamo.

☐ **SOOČANJE Z IZZIVI**

Novosti se učim tudi v svojem prostem času, na primer na izletu se učim uporabljati pametni telefon za navigacijo do cilja.

☐ **SOOČANJE Z IZZIVI**

Sprememb se ne bojim, na primer pomagal sem poškodovancu in uporabil tudi defibrilator – pripomoček za oživljanje, četudi nisem vajen ravnanja z njim.

SODELOVANJE Z DRUGIMI

☐ OBVLADOVANJE KOMUNICIRANJA V SKUPINI

Naučil sem se, da v delovnem okolju ne prekinjam sogovornika, ko govori, čeprav bi mu rad v trenutku odgovoril.

☐ SPODBUJANJE SODELOVANJA V TIMU

Rad se družim z drugimi, ko opravljamo skupno delo. Včasih ob tem poskrbim za manjšo pogostitev, da je razpoloženje boljše.

☐ SOOČANJE Z NESOGLASJI

Če bi me sosed žalil, bi se skušal z njim pogovoriti, kaj želi. Šele nato bi odšel in pretrgal odnose z njim.

☐ SPOSOBNOST POGAJANJA

Lahko sklepam dogovore za doseganje skupnih ciljev in na primer vplivam na to, da si med seboj razdelimo delo, čeprav so pri tem nekateri zadržani.

☐ POVEZOVANJE MED GENERACIJAMI

Verjamem, da lahko razlike med generacijami povezujejo: mladini sem pokazal, kako smo nekoč nasekali drva, da je bilo lažje zakuriti, oni pa so me naučili, kako uporabiti nove pripomočke za preprosto prižiganje ognja v peči.

SPOŠTOVANJE SEBE IN DRUGIH

☐ RAZVOJ IN SPOŠTOVANJE LASTNIH VREDNOT

Poznam svoje vrednote, kot so družina, spoštovanje, poštenost, delavnost, pomoč drugim, in se – če je treba – pred drugimi tudi zavzemam zanje.

☐ RAZVOJ IN SPOŠTOVANJE LASTNIH VREDNOT

Na sestanku sem se javno zavzel za spoštovanje odločitev o skupni lastnini, ki so si jo drugi nameravali neopazno prilastiti, ker je nihče ne uporablja – čeprav bom morda zaradi tega manj priljubljen.

☐ IZRAŽANJE IN SPREJEMANJE KRITIKE IN POHVALE

Poslušam prijateljevo pripombo o mojem zamujanju in se potrudim, da ne bi ravnal užaljeno, saj me je tudi precej pohvalil.

☐ SPOSOBNOST EMPATIJE

Zaznavam in razumem težave drugih ljudi, na primer iskreno se pogovorim s prijateljem, ki se je znašel v težavah.

☐ IZRAŽANJE STRPNOSTI

Poskušam razumeti položaj drugačnih od sebe, čeprav postanem ob njih nemiren.

☐ IZRAŽANJE STRPNOSTI

Poskušam razumeti drugačne in sobivati z njimi: na primer vljudno pozdravljam brezdomca, ki navadno prosjači pred službenim vhodom.

☐ ISKANJE IN SPREJEMANJE POMOČI

Poiščem pomoč, ker vem, da jo potrebujem pri izpolnjevanju vloge za uveljavljanje pravice do brezplačnega parkiranja v našem naselju – čeprav mi je nekoliko nerodno.

☐ **RAZUMEVANJE VEČKULTURNOSTI**

Naučil sem voščiti »dober tek« v dveh različnih tujih jezikih, da lahko to pri malici zaželim tudi svojim tesnim sodelavcem, ki so drugih narodnosti.

SKRB ZA PRIHODNJE GENERACIJE

☐ **UPOŠTEVANJE NAVODIL ZA VAROVANJE NARAVE**

Načrtujem tedenske nakupe živil, ker želim zmanjšati količino zavržene hrane.

☐ **SKRB ZA OKOLJE**

Pozanimal sem se, katero odpadno hrano lahko odvržemo v domači kompostnik, okolju škodljive odpadke iz kuhinje vedno odvržem v ustrezen zabojnik.

☐ **OZAVEŠČENOST O SPREMEMBAH V DRUŽBI**

Nimam zadržkov glede zaposlitve v tujini, a se ob tem ne slepim glede slabosti, ki bi jih prinesla morebitna selitev iz domačega okolja za širšo družino.

☐ **SKRB ZA ENERGETSKO UČINKOVITOST IN OBNOVLJIVE VIRE**

Vem, kako lahko poskrbim za varčevanje z energijo, na primer z zastiranjem oken pred soncem prihranim energijo za klimatiziranje prostorov; z energijo varčujem tako, da zračim in sledim sobni temperaturi in vlažnosti prostorov.

Priročni slovar

Splošni pojmi³

AKCIJSKO RAZISKOVANJE

Akcijsko raziskovanje spada med kvalitativne raziskovalne pristope, pri katerih imajo osrednjo vlogo postavljanje praktičnih vprašanj, opazovanje lastne delovne prakse in razprava o profesionalnih izkušnjah. Skupino za akcijsko raziskovanje navadno sestavlja več izbranih posameznikov, praktikov in teoretikov z določenih področij, sam proces raziskovanja pa je sestavljen iz različnih faz: identifikacije problema, pridobivanja podatkov, interpretacije podatkov, implementacije izvirnih »drobnih« rešitev v prakso in evalvacije celotnega procesa, ki vodi v nadaljnje raziskovanje. Vse faze zaobjema tako imenovani »akcijski raziskovalni cikel«. Akcijsko raziskovanje je primer pristopa »od spodaj navzgor«, poglobitni namen raziskovanja pa je sprememba izobraževalne prakse. Rezultat tega procesa je zlitje prakse in teorije v novo razumevanje koncepta temeljnih zmožnosti; to pomeni viden prispevek in dodano vrednost teoriji in praksi izobraževanja odraslih.

(Primerjaj vir: Javrh in drugi, 2013)

EVALVACIJA

»V najbolj splošnem pomenu lahko evalvacijo opredelimo kot sistematično zbiranje podatkov o nekem pojavu z namenom dati o njem sodbo in/ali ga na podlagi tega tudi izboljšati«. (Marentič Požarnik, 1999)

»Splošen pojem za označevanje katerega koli procesa, ki se konča z ocenami in/ali priporočili glede kakovosti enote (izobraževalnega sistema, izobraževalne organizacije, izobraževalnega programa, ukrepa, dejavnosti itn.). Evalvacija se ne sme končati z ugotovljenim stanjem. Pri evalviranju sta bistvena ovrednotenje (ocena) ugotovljenega stanja in načrtovanje ukrepov za izboljšave in razvoj. Zato je evalvacija vedno dejavnost vrednotenja.« (Andragoški center Slovenije, b. d.)

(Primerjaj vira: Marentič Požarnik, 1999;

Andragoški center Slovenije, b. d.)

EVROPSKI REFERENČNI OKVIR KLJUČNIH KOMPETENC ZA VSEŽIVLJENJSKO UČENJE

To je opredelitev niza osmih ključnih kompetenc, kot ga priporoča Svet Evropske unije, ki so potrebne za osebnostno izpolnitev, zdravje, zaposljivost in socialno vključenost. Rabi kot usmeritev oblikovalcem politik, ponudnikom izobraževanja in usposabljanja, pedagoškim delavcem, svetovalcem, delodajalcem, javnim zavodom za zaposlovanje ter učencem pri razvoju kompetenc v sklopu vseživljenjskega učenja. (Primerjaj vir: Svet Evropske unije, 2018)

KLJUČNE KOMPETENCE ALI TEMELJNE ZMOŽNOSTI

Temeljne zmožnosti ali ključne kompetence so zmožnosti, ki niso odvisne od okoliščin delovanja in posamezniku ne glede na specifične okoliščine omogočajo funkcionalno odzivanje in delovanje v širokem spektru različnih dejavnosti. So prenosljive med različnimi poklici, predvsem pa posamezniku omogočajo udeležbo v družbi in osebnostni razvoj.

Ključne kompetence so opredeljene kot kombinacija znanja, spretnosti in odnosov, pri tem: a) znanje sestavljajo dejstva in podatki, koncepti, zamisli in teorije, ki so že uveljavljeni in podpirajo razumevanje nekega področja ali teme; b) so spretnosti, opredeljene kot sposobnost in zmožnost izvajanja postopkov ter uporabe že pridobljenega znanja za doseganje rezultatov; c) odnosi opisujejo pripravljenost in miselnost posameznika za delovanje ali odzivanje na zamisli, osebe ali okoliščine. Ključne kompetence so tiste, ki jih vsi posamezniki potrebujejo za osebnostno izpolnitev in razvoj, zaposljivost, socialno vključenost, uspešno življenje v mirnih družbah, trajnosten in zdrav način življenja ter aktivno državljanstvo. Razvijajo se v sklopu vseživljenjskega učenja od zgodnjega otroštva vso odraslo dobo, in sicer s formalnim, neformalnim in priložnostnim učenjem v vseh okoljih, med drugim v družini, šoli, na delovnem mestu, v soseski in drugih skupnostih.

(Primerjaj vira: Javrh in Kuran, 2012; Svet Evropske unije, 2018, str. 189/7)

3 V tej knjižici je zajet le ožji izbor splošnih pojmov, obsežnejše strokovno izrazje boste našli v Priročni knjižici z navodili (Javrh in drugi, 2013).

KOMPETENCA

Kompetenca je posameznikova zmožnost, da pridobljeno znanje in veščine v skladu s svojimi vrednotami in stališči uporabi v kompleksnih, raznovrstnih in nepredvidljivih situacijah.

Razvoj kompetenc zajema: a) pridobivanje vednosti, tj. teoretičnega, konceptualnega, abstraktnega znanja (uporaba teorij, konceptov, znanja strok) – kognitivni vidik; b) razvoj spretnosti in proceduralnega znanja (zmožnost reševanja problemov v različnih življenjskih in delovnih okoliščinah) – funkcionalni vidik; c) razvoj avtonomne in etične drže v odnosu do sočloveka, skupnosti in okolja, razvoj odgovornosti, avtonomnosti – vzgojno-socializacijski vidik.

(Primerjaj vira: Javrh in Kuran, 2012; Mali in drugi, 2016, str. 5, 6)

OPISNIK

Opisniki opisujejo temeljno zmožnost in prikazujejo, kaj je tisto, kar jo sestavlja. Opisniki se lahko uporabijo za načrtovanje kurikula in prav tako za njegovo spremljanje.

MINIMALNA RAVEN OPISNIKOV

Minimalna raven opisnikov predstavlja tisto podlago, ki jo odrasli posameznik potrebuje za »preživetje« v sodobni družbi.

OPTIMALNA RAVEN OPISNIKOV

Optimalna raven pomeni toliko zadovoljivo razvito temeljno zmožnost, da se odrasli ne glede na izobrazbo uspešno znajde v različnih življenjskih situacijah.

POKLICNE KOMPETENCE

Poklicne kompetence so izkazane posameznikove možnosti, da uporablja svoje sposobnosti in znanje pri dejavnem obvladovanju običajnih in spremenljivih poklicnih razmer (CEDEFOP, 1999); zmožnost zadostiti zahtevam zaposlitve oziroma specifičnim delovnim vlogam; zmožnost napraviti nekaj dobro (ETF, 1997). Poklicne kompetence delimo na tiste, ki so specifične za posamezni poklic, in na ključne kompetence, ki so poklicno

transverzalne in jih je mogoče razvijati s ključnimi kvalifikacijami.

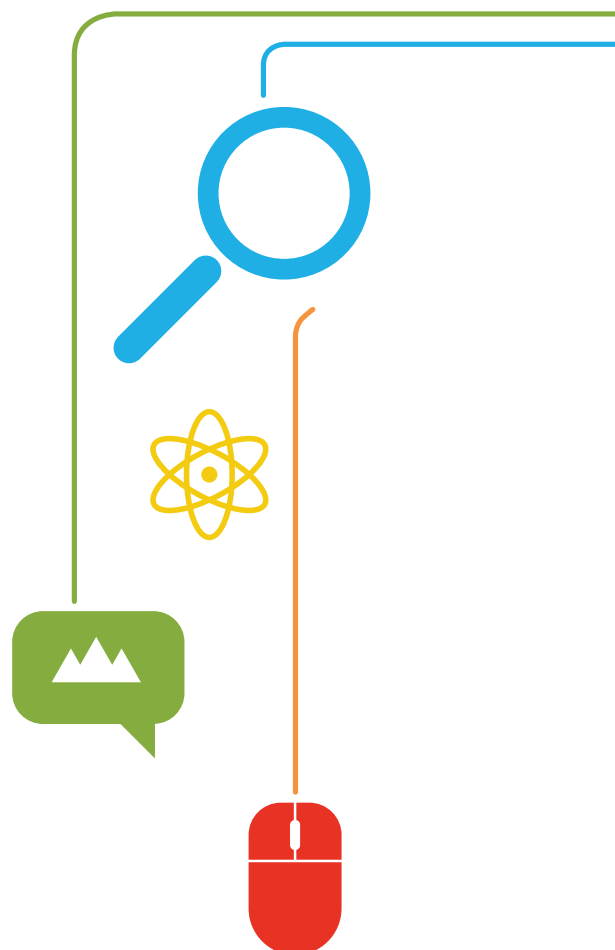
(Primerjaj vir: Center RS za poklicno izobraževanje, b. d.)

VREDNOTENJE

Ugotavljanje ustreznih vrednosti danemu pojavu po določenih merilih.

Vizobraževanju odraslih je vrednotenje opredeljeno takole: »Vrednotenje (in priznavanje) kot postopek, v katerem ovrednotimo znanje, spretnosti, kompetence, ki si jih je posameznik pridobil ali razvil v svojem življenju in različnih okoliščinah: z izobraževanjem, delom, s prostovoljskimi in pristočnimi dejavnostmi.« (Andragoški center Slovenije, b. d.)

(Primerjaj vira: Veliki splošni leksikon, 2006; Andragoški center Slovenije, b. d.)

Specifični pojmi

Razlaga specifičnih pojmov – razen, kjer je naveden drug vir – je izvirna, oblikovali so jo izkušeni praktiki in drugi člani akcijske raziskovalne skupine.

AKTIVNO POSLUŠANJE

Z aktivnim poslušanjem izražamo vljudnost, prijaznost in spoštovanje do sočloveka. Aktivno poslušanje je način poslušanja, ko se osredotočimo na govorca in ga poskušamo čim bolj razumeti. To pokažemo na različne načine: med poslušanjem ga gledamo v oči, spremljamo njegovo govorjenje z nebesedno govorico telesa, ki izraža zanimanje (z očmi, mimiko obraza, rokami, kimanjem ipd.). Če nam sporočila niso razumljiva, govorca sproti vprašamo in tako preverimo, ali ga prav razumemo. (Primerjaj vira: Vec, 2002; Dominko, 2017)

AKTIVNO SODELOVANJE

Se nanaša na vedenje, ki zajema samoiniciativnost posameznika in vpliva na spremembe v okolju ter odnosu do drugih ljudi. Poglavitna značilnost tega vedenja je vnaprejšnje ukrepanje s ciljem vplivanja na prihodnje stanje.

Pomembno vlogo pri tem ima izobraževanje za (lokalno) skupnost, ki ga Carey (1994, str. 40 v Malečkar, 2001, str. 36) opredeli kot »/.../ osvobajajoče in emancipacijsko izobraževanje, ki si prizadeva usposobiti člane lokalne skupnosti za sodelovanje pri demokratičnem odločanju in za čim učinkovitejšo uporabo človeških, fizičnih in finančnih zmožnosti, predvsem na lokalni ravni. Pripomoči želi k razvoju vsakega posameznika in skupnosti kot celote. Spodbuja in lajša preobrazbo posameznikov v skupnosti.«

(Primerjaj vira: Malečkar, 2001; Del Gobbo in Bogataj, 2014)

ČLOVEKOVE PRAVICE

Vsi ljudje se rodimo svobodni in imamo enake pravice. Človekove pravice so pravice vseh ljudi ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, ekonomsko stanje,

izobrazbo, rojstvo, družbeni položaj, invalidnost ali katero koli drugo okoliščino. Človekove pravice so pravica do čistega okolja, zdravstvenega varstva, izobrazbe, šolanja, svoboda gibanja, pravica do uporabe lastnega jezika in pisave itn.

(Primerjaj vira: Splošna deklaracija človekovih pravic, 2018; Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, 2018)

DRUŽBENE VLOGE

Družbene vloge so nenapisana pravila v družbi, ki se jih ljudje držimo, ko smo izpostavljeni različnim situacijam in okoliščinam. Družbene vloge določa družba, v kateri živimo, ne izvirajo toliko iz nas samih, določajo pa način našega vedenja in ravnanja. Nastopamo lahko v različnih vlogah, na primer v vlogi starša, ko skrbimo za otroke, vlogi udeleženca v prometu, ko se peljemo v službo, vlogi uslužbenca, ko opravljamo delovne naloge, vlogi potrošnika, ko nakupujemo hrano v trgovini, in za vsako od teh vlog se pričakuje določeno vedenje. Družbene vloge pa se spreminjajo s časom (npr. vloga matere nekoč in danes), prav tako pa niso povsem enake v različnih družbah (npr. vloga otroka v razvitem in nerazvitem delu sveta).

(Primerjaj vira: Černilec, 2020; Javrh, 2011)

DRŽAVLJANSKE PRAVICE IN DOLŽNOSTI

Državljske pravice so tiste pravice (in dolžnosti), ki pripadajo človeku kot državljanu. Njihova »temeljna funkcija je zaščita osebnih svoboščin njenih članov /.../« (Sardoč, 2013, str. 200). Navezujejo se na svobodo v okviru države in obsegajo pravico do življenja, prostosti in osebne varnosti, pravico do nenasilja, pravico do političnega udejstvovanja, svobode prepričanja, izražanja, misli, vesti in veroizpovedi ter pravico do združevanja in zborovanja. Državljske pravice (in dolžnosti) pripadajo vsem državljanom »in so namenjene razvoju občutka medsebojne povezanosti med člani določene (politične) skupnosti« (Sardoč, 2013, str. 200).

»Uživanje teh pravic je povezano z odgovornostmi in dolžnostmi do soljudi, človeške skupnosti in prihodnjih generacij.« (Listina Evropske unije o

temeljnih pravicah, 2010, str. 83/391) Ker drugi državljani spoštujejo naše pravice, je tudi naša dolžnost, da spoštujemo njihove.

(Primerjaj vire: Sardoč, 2013; Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, 2010; Generalna skupščina Združenih narodov, 1976)

EMPATIJA

Je vživljanje v drugega človeka, sposobnost zaznavanja in razumevanja, kaj druga oseba misli in čuti. Empatija je sposobnost, ki je nadgradnja sočustvovanja in razumevanja. Omogoča, da se v druge vživimo in se nanje odzovemo smiselno, nežno in skrbno.

(Primerjaj vir: Simonič, 2014)

GLOBALIZACIJA / MEDNARODNO SODELOVANJE

Globalizacija / mednarodno sodelovanje označuje proces, ko sožitje, izdelava izdelkov in storitev, trgovanje in dogovarjanje med ljudmi niso več omejeni na eno samo državo. Posledica so spremembe v konkretni družbi, politiki in gospodarstvu, ki so rezultat gospodarskega in političnega sodelovanja različnih držav ter kulturnih izmenjav med ljudmi. Tako so se razvila podjetja, ki delujejo v več državah; po navadi imajo proizvodne obrate v državah, kjer je treba za delo delavcev plačati manj, izdelke pa prodajajo po vsem svetu – to pomeni, da globalizacija vpliva na vse ljudi.

(Primerjaj vira: Evropska komisija, 2017; Kaj je globalizacija, RTV Slovenija, 2016)

KRITIČNOST DO INFORMACIJ

Vsako sporočilo, ki ga lahko prejmemo po različnih kanalih (tiskani mediji, spletni mediji, radio, televizija) in v različni obliki (pisno, ustno) ima določen namen in vpliv. Kritičnost do informacije je odnos, ki ga posameznik razvije do določene informacije v sporočilu, tako da to preverja, opazuje, analizira in vrednoti. To pomeni, da je pri sprejemanju informacije previden in pozoren, o njej premisli in si oblikuje svoje mnenje.

(Primerjaj vire: Zavod RS za zaposlovanje, b. d.; Erjavec, 1999; Jelenc Krašovec, 1996)

MEDGENERACIJSKO SODELOVANJE

Pomeni povezovanje med različnimi generacijami in prenos ali izmenjavo znanja in izkušenj med generacijami. Mlajši lahko na primer starejšim pomagajo razumeti in uporabljati tehnologijo, starejši pa z njimi delijo splošno modrost ali pa jih učijo stare obrti. Pomembno je tudi za druženje, učenje in solidarno pomoč med generacijami ter boljše razumevanje posameznih generacij. Medgeneracijsko sodelovanje zboljša kakovost življenja vsem, zagotavlja občutek sprejetosti in varnosti, lajša osamljenost ter krepi duševno in telesno zdravje.

(Primerjaj vira: Ramovš, 2013; Kump, 2008)

OBNOVLJIVI VIRI, ENERGETSKA UČINKOVITOST

Obnovljivi viri energije zajemajo vse vire energije, kot so sončno sevanje, veter, vodni tok v rekah ali potokih, fotosinteza in zemeljski toplotni tokovi. Obnovljivi viri energije so okolju prijazni, pridobivanje energije iz njih pa za sabo ne pušča umazanije, izpušnih plinov ali strupenih odpadkov. Ker so viri obnovljivi, je njihova uporaba skoraj neomejena, saj se v naravi neprenehoma obnavljajo.

»Obnovljivi viri energije vključujejo vse vire energije, kot so sončno sevanje, veter, vodni tok v rekah ali potokih, fotosinteza in zemeljski toplotni tokovi. V naravi jih nikoli ne zmanjka, saj se obnavljajo dokaj hitro ter so dokaj enakomerno porazdeljeni. So okolju prijaznejši, saj pri pridobivanju energije nastajajo manjši izpusti toplogrednih plinov, kar prinaša pozitivne učinke na kakovost okolja.« (Ministrstvo za infrastrukturo, Direktorat za energijo, b. d.)

»Vse pomembnejše postaja tudi zmanjšanje porabe virov in preprečevanje izgub energije.« (Ciucci, 2020)

»Večja energetska učinkovitost bo koristila okolju, zmanjšala izpuste toplogrednih plinov, izboljšala energetske varnost, znižala stroške za energijo v gospodinjstvih in podjetjih, prispevala k blažitvi energetske revščine ter prispevala k rasti in novim delovnim mestom.« (Evropski svet in Svet Evropske unije, 2018)

(Primerjaj vire: Ciucci, 2020; Evropski svet in Svet EU, 2018; Ministrstvo za infrastrukturo, Direktorat za energijo, b. d.)

ODGOVORNOST

Odgovornost je ravnanje/vedenje vsakega posameznika, da sprejme neko nalogo, jo opravi po svojih najboljših močeh in nato za svojim ravnanjem/vedenjem tudi stoji. Biti odgovoren pomeni zavestno odločitev, da si pripravljen odgovarjati za svoje ravnanje/vedenje.

»Odgovornost opisuje odnos posameznika do svojih dejanj. Zajema razmišljanje o svojih dejanjih, iskanje načinov za sprejemljivo delovanje, zavestno izvajanje takšnih dejanj ter prevzemanje odgovornosti za njihove posledice.«

(Primerjaj vir: *Svet Evrope*, 2016, str. 9)

PREVENTIVA, PREVENTIVNI PROGRAMI

Preventivni programi na področju zdravja na primer so programi, ki ozaveščajo o morebitnih boleznih, informirajo o pomenu varovanja zdravja in s tem vplivajo tudi na kakovost življenja ljudi.

»Preventiva je dejavnost, ki se ukvarja s preprečevanjem bolezni, nesreč, požarov in z zaščito pred njimi.«

(Primerjaj vir: *Preventiva*, SSKJ, 2014)

PROSTOVOLJSTVO

Prostovoljstvo je brezplačna dejavnost posameznikov, ki s svojim delom, znanjem in izkušnjami brez zaslužka prispevajo k izboljšanju kakovosti življenja drugih ljudi. Ob prostovoljskih dejavnostih se prostovoljci učijo novih veščin in pridobivajo dragocene izkušnje, spoznavajo različne ljudi in razvijajo občutek za sočloveka. Večini že zavedanje, da so storili nekaj dobrega, utrjuje pozitivno samopodobo. Možnosti za prostovoljsko delo je veliko in zajema številna področja, od pomoči ob naravnih nesrečah do kulturnih dejavnosti, ekologije, skrbi za starejše do turizma.

(Primerjaj vira: *Pravilnik o področjih prostovoljskega dela in vpisniku*, 2011; *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o prostovoljstvu*, 2015)

SKRB ZA OKOLJE IN PRIHODNJE GENERACIJE

Vsak posameznik vpliva na okolje. Ta vpliv lahko skupno zmanjšamo s tem, da najprej premislimo, kako porabljamo energijo in kako lahko

varčujemo z njo. Z majhnimi koraki lahko vsak izmed nas prispeva k čistejšemu okolju tudi za prihodnje generacije. Takšna dejanja so na primer recikliranje odpadkov, varčevanje z vodo, skrbno načrtovanje nakupov, da se izognemo kopičenju stvari, pešačenje ali vožnja s kolesom do službe, prijateljev, obdelovanje lastnega vrta ali kupovanje hrane od lokalnih pridelovalcev.

V skrbi za dolgoročno ohranjanje okolja je zajetih več deležnikov: državni organi, občine, javna in zasebna podjetja ter družba (javnost), katere del je posameznik in nastopa kot nekdo, ki ga skrbi za stanje okolja, kot onesnaževalec in potrošnik. Da bi lahko odigral svojo aktivno vlogo na področju varovanja okolja, mora imeti znanje, biti ozaveščen in obveščen, v njegovem okolju pa morajo delovati razpoložljive, okolju prijaznejše opcije (primer: sistem ločenega zbiranja odpadkov). Država in občina morata spodbujati dolgoročni gospodarski in socialni razvoj družbe ter ohranjati okolje, da bodo tudi prihodnji rodovi imeli enake možnosti bivanja kot zdajšnji. Pomembno vlogo pri doseganju ciljev varstva okolja imajo tudi nevladne in druge za varstvo okolja zainteresirane organizacije, sindikati, strokovna združenja.

(Primerjaj vir: *Nacionalni program varstva okolja*, 1999)

SOCIALNE KOMPETENCE

Socialne kompetence so znanje, veščine in sposobnosti, ki jih posameznik razvija in nadgrajuje, da zmore ravnati v posameznih življenjskih situacijah tako, da sam osebnostno raste, hkrati pa lahko vzpostavlja dobre medosebne odnose z drugimi.

»Za uspešno medosebno in socialno udeležbo je bistveno razumeti kodekse ravnanja in splošno sprejete načine v različnih družbah in okoljih (npr. v službi). Jedro te kompetence so spretnosti konstruktivnega sporazumevanja v različnih okoljih, strpnosti, izražanja in razumevanja različnih pogledov, pogajanja z ustvarjanjem zaupanja in sočustvovanje. Ta kompetenca temelji na sodelovanju, samozavesti in integriteti. Posameznik se mora zanimati za socialno-ekonomski razvoj,

medkulturno komuniciranje, spoštovati mora različnost in soljudi ter biti pripravljen premagovati predsodke in sklepati kompromise.« (Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje, 2006, str. 394/17)

(Primerjaj vira: *Evropski parlament in Svet Evropske unije, 2006; Svet Evropske unije, 2018*)

SOLIDARNOST

Solidarnost pomeni dajati podporo in pomoč sočloveku. Solidarni smo torej takrat, ko skrbimo za drugo osebo, ne da bi za to pričakovali potrditev ali nagrado. S tem poskrbimo tudi zase, saj lahko pričakujemo solidarnost drugih, če se bomo nekega dne sami znašli v težavah.

Pomeni vedenje in zavedanje, da drugi potrebujejo podporo in pomoč. Pomembna sta odziv vsakega – vrednotni, moralni in čustveni, ter empatija kot sposobnost živeti se v položaj drugega, ga razumeti in sodoživeti. Pomemben pa je tudi konkretni odziv na zaznano dogajanje in okoliščine. To se lahko izraža različno. Na primer, da izrazimo svoja stališča, s konkretno pomočjo materialne ali psihosocialne narave, s prostovoljskim delom.

(Primerjaj vir: *Mikuš Kos, 2018*)

STRPNOST

Strpnost ali toleranca je sposobnost mirnega sožitja z drugimi osebami ali skupnostmi, ki živijo po verskih, moralnih in političnih pravilih, ki so različna ali celo nasprotna od naših. Strpnost označuje potrpežljivost – umirjenost v odnosu do soljudi, ki so drugačni v mišljenju, videzu in kulturi.

»Pomeni, da je posameznik svoboden, da se ravna po svojih prepričanjih in sprejema, da se drugi ravna po svojih. Pomeni sprejemanje dejstva, da imajo ljudje, naravno različni v svojem videzu, položaju, govoru, obnašanju in vrednotah, pravico, da živijo v miru in biti to, kar so.« (UNESCO, 1995, str. 10)

(Primerjaj vir: *UNESCO, 1995*)

VEČKULTURNA DRUŽBA, VEČKULTURNOST

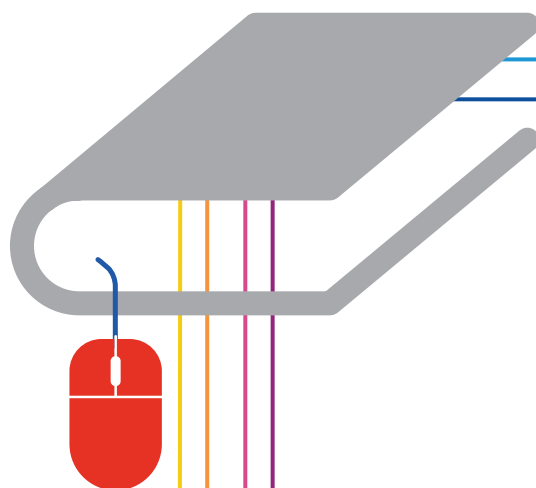
Večkulturna družba predstavlja skupnost, v kateri živijo različne kulture, državljani, etnične in verske skupine. Torej pripadniki različnih narodov, jezikov in izvorov, ki prebivajo na istem prostoru, vendar ni nujno, da so v stiku in se družijo med seboj.

(Primerjaj vire: *Medica, 2011; Brander in drugi, 2006; Bergant in drugi, 2009*)

VREDNOTE

Vrednote so naše prepričanje o tem, kaj je prav ali dobro in za kaj si je vredno prizadevati (npr. družina, zdravje, mir, ljubezen, solidarnost, strpnost). Ljudje cenimo različne stvari in za doseganje nam pomembnih vrednot smo se velikokrat pripravljani čemu odreči. Vrednote niso boljše ali slabše. Nekateri ljudje imajo ene, drugi druge vrednote, kar je eno največjih bogastev medčloveških razlik. Vrednote so pomembne tudi zato, ker vplivajo na naše odnose z drugimi ljudmi, saj izhajamo iz njih, ko vrednotimo svet, presojamo ter ocenjujemo stvari, dogodke in ljudi.

(Primerjaj vira: *Musek Lešnik, b. d.; Pogačnik, 2002*)

Viri in literatura

- ▶ Andragoški center Slovenije (b. d.). O vrednotenju. Vrednotenje in priznavanje neformalnega znanja. <https://vpnz.acs.si/>.
https://vpnz.acs.si/o_vrednotenju_
- ▶ Andragoški center Slovenije (b. d.). Slovar pojmov: Evalvacija. Kakovost izobraževanja odraslih. <https://kakovost.acs.si/>.
<https://kakovost.acs.si/slovar-pojmov>
- ▶ Bergant, D., Jazbec, M., Pogačnik, M. in Valant, J. (2009). Bela knjiga Sveta Evrope o medkulturnem dialogu: Živeti skupaj v enakopravnosti in dostojanstvu. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, Sektor za načrtovanje politik in raziskave.
- ▶ Brander, P., Abad, J., Cardenas, C., Gomes, R. in Taylor, M. (2006). Izobraževalni priročnik: ideje, pripomočki, metode in aktivnosti za neformalno medkulturno vzgojo in izobraževanje mladostnikov ter odraslih (2. izdaja). V Ljubljani: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK: Urad RS za mladino; v Strasbourgu: Svet Evrope.
https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/PRAVNE_PODLAGE/Mednarodne_konvencije_-_Svet_Evrope_-_DRUGO/ECRI/Izobrazevalni_prirocnik_-_Ideje-pripomocki-metode_za_medkulturno_izobrazevanje.pdf
- ▶ Center RS za poklicno izobraževanje (b. d.). Izrazi in pojmi: poklicne kompetence. <https://www.nrpslo.org/>.
<https://www.nrpslo.org/pomoc/slovar-izrazov/izrazi-in-pojmi>
- ▶ Ciucci, M. (2020). Energetska učinkovitost. Kratki vodnik po Evropski uniji (Evropski parlament).
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sl/sheet/69/energetska-ucinkovitost>
- ▶ Černilec, M. (2020). Teorija socialne naložbe: Zakaj nas partnerska zveza in prva zaposlitev osebno spremenita?. Revija Panika, št. 24.
<http://revijapanika.si/2020/10/27/teorija-socialne-nalozbe-zakaj-nas-partnerska-zveza-in-prva-zaposlitev-osebno-spremenita/>
- ▶ Del Gobbo, G. in Bogataj, N. (2014). Izobraževanje odraslih za razvoj lokalne skupnosti. Andragoška spoznanja, 20(1), str. 7–19. URN:NBN:SI:DOC-4IDUT4DQ
- ▶ Dominko, M. (2017). Komunikacijske veščine v svetovni dejavnosti v izobraževanju odraslih. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
<http://isio.acs.si/doc/N-516-1.pdf>
- ▶ Erjavec, K. (1999). Medijska pismenost. Andragoška spoznanja, 5(3), str. 55–60. URN:NBN:SI:DOC-1GCDNAYB
- ▶ Evropska komisija (2018). Priloga k predlogu za priporočilo Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje. COM(2018) 24 final.
https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:395443f6-fb6d-11e7-b8f5-01aa75ed71a1.0016.02/DOC_2&format=PDF
- ▶ Evropska komisija (2017). Razmislek o izkoriščanju globalizacije. COM(2017) 240. Bruselj: Evropska komisija.
https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection-paper-globalisation_sl.pdf
- ▶ Evropski parlament in Svet Evropske unije (2006). Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje. Uradni list Evropske unije, 2006/962/ES.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=SL>

- ▶ Evropski svet in Svet Evropske unije (2018). Energetska učinkovitost, obnovljivi viri energije, upravljanje energetske unije: Svet odobril tri glavne dosjeje na področju čiste energije. <https://www.consilium.europa.eu/sl/press/press-releases/2018/12/04/energy-efficiency-renewables-governance-of-the-energy-union-council-signs-off-on-3-major-clean-energy-files/#>
- ▶ Generalna skupščina Združenih narodov (1976). Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah. https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/PRAVNE_PODLAGE/Mednarodne_konvencije_-_OZN/Mednarodni_pakt_o_drzavljskih_in_politicnih_pravicah/Mednarodnipakt_drzavljskih_politicnih_pravicah.pdf
- ▶ Javrh, P. (2011). Razvoj učiteljeve poklicne poti. Učno gradivo 1, Splošne in andragoške zakonitosti razvoja kariere. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. https://arhiv.acs.si/ucna_gradiva/Razvoj_uciteljeve_poklicne_poti-UG1.pdf
- ▶ Javrh, P. in Kuran, M. (ur.) (2012). Temeljne zmožnosti odraslih: priročnik za učitelje. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- ▶ Javrh, P., Možina, E., Lenič, S., Kuran, M., Veldin Bednjanič, O., Brezovar, D., Chvatal, M., Fišer, L., Kušar, D., Magajne, A., Olenik, D., Podboj, B., Princes, T., Šarc, S. in Šubic, J. (2013). Opisniki temeljnih zmožnosti: Priročna knjižica z navodili za uporabo: za izobraževalce odraslih. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- ▶ Jelenc Krašovec, S. (1996). Razvoj kritičnega mišljenja v obdobju odraslosti. Andragoška Spoznanja, 2(4), str. 5–9. <https://doi.org/10.4312/as.2.4.5-9>
- ▶ Kump, S. (2008). Nova paradigma medgeneracijskega učenja. Andragoška spoznanja, 14 (3/4), str. 62–74. URN:NBN:SI:DOC-DPB5XETZ
- ▶ Listina Evropske unije o temeljnih pravicah (2010). Uradni list Evropske unije, C 83/389, 2010/C 83/02 (30. 3. 2010). <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:SL:PDF>
- ▶ Malečkar, V. (2001). Študijski krožki – vzvod sociokulturne animacije. Andragoška spoznanja, 7(3), str. 34–42. URN:NBN:SI:DOC-FTS110ZA
- ▶ Medica, K. (2011). Večkulturnost (multikulturnost). Monitor ISH, 13(1), str. 209–214. URN:NBN:SI:DOC-ORN00TIP
- ▶ Mali, D. (ur.), Bandelj, E., Černoša, S., Kumer, B., Kuntarič, I., Krajnc, B., Al Mansour, F., Meglič, J., Žnidarič, H., Zgonc, B. (2016). Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje. https://cpi.si/wp-content/uploads/2020/11/Izhodisca2016_srednjesolska_cistopis.pdf
- ▶ Marentič Požarnik, B. (1999). Evalvacija – kakšna, za koga, čemu? Sodobna pedagogika, 50(4), str. 20–36.
- ▶ Mikuš Kos, A. (2018). Solidarnost kot lepilo družbe. Revija Mladje, št. 39, str. 8–10. http://www.movit.si/fileadmin/movit/0ZAVOD/Publikacije/Mladje/Mladje_39_web.pdf
- ▶ Ministrstvo za infrastrukturo. Direktorat za energijo (b. d.). Obnovljivi viri energije. <https://www.gov.si teme/obnovljivi-viri-energije/>

- ▶ Musek Lešnik, K. (b. d.). Kakšne vrste vrednot obstajajo? Ipsos.si.
http://www.ipsos.si/VodenjeVIZ_VI_vrste_vrednot.html
- ▶ Nacionalni program varstva okolja (1999). Uradni list RS, št. 83/99 in 41/04 – ZVO-1.
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=NACP5>
- ▶ Pogačnik, V. (2002). Pojmovanje in struktura osebnih vrednot. Psihološka obzorja (Ljubljana), 11(1), str. 31–50. URN:NBN:SI:DOC-00LRUY39
- ▶ Pravilnik o področjih prostovoljskega dela in vpisniku (neuradno prečiščeno besedilo št. 2). (2011). Uradni list RS, št. 48/11, 60/11 in 29/16.
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV10787>
- ▶ Ramovš, K. (2013). Medgeneracijsko sožitje in solidarnost. Kakovostna starost, 16(4), str. 3–33. URN:NBN:SI:DOC-8SQ98EHN
- ▶ RTV Slovenija. TVInfodrom (8. 4. 2016). Kaj je globalizacija [Video]. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=SJrnLP_pCZo
- ▶ Sardoč, M. (2013). Državlјanska enakost in državljanske vrline. V P. Karba (ur.) Posodobitve pouka v osnovnošolski praksi. Domovinska in državljanska kultura in etika: 1. del (str. 198–208). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
<https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/Posodobitve%20pouka%20v%20osnovno%C5%A1olski%20praksi%20DOMOVINSKA%20IN%20DR%C5%BDAVLJANSKA%20KULTURA%20IN%20ETIKA%201.%20del/files/assets/common/downloads/publication.pdf>
- ▶ Simonič, B. (2014). Psihoterapija kot možnost razvoja empatije v odraslosti. Andragoška spoznanja, 20(4), str. 63–76. URN:NBN:SI:DOC-J2EDVU83
- ▶ Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2. dopolnjena in deloma prenovljena izdaja, www.fran.si
- ▶ Splošna deklaracija človekovih pravic (2018). Uradni list RS, št. 24/2018.
<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2018-02-0012/sklep-o-objavi-besedila-splosne-deklaracije-clovekovih-pravic>
- ▶ Svet Evrope (2016). Kompetence za demokratično kulturo: Živeti skupaj kot enakovredni posamezniki v večkulturnih demokratičnih družbah (Povzetek). Strasbourg: Založba Sveta Evrope.
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806ccf17>
- ▶ Svet Evropske unije (2018). Priporočilo Sveta z dne 22. maja 2018 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje. Uradni list Evropske unije, 2018/C 189/01.
[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=NL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=NL)
- ▶ UNESCO (1995). Declaration of principles on tolerance: adopted by the General Conference of UNESCO at its twenty-eighth session. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000151830>; Slovenski prevod: Izobraževalni center Eksena (2015). <http://unesco-mladi.si/wp-content/uploads/2015/11/Deklaracija-o-na%C4%8Delih-strpnosti.pdf>

- ▶ Vec, T. (2002). Specifične komunikacijske tehnike v svetovalno-terapevtski praksi. Socialna pedagogika (Ljubljana), 6(4), str. 405–429. URN:NBN:SI:DOC-YAQS2JXJ

- ▶ Veliki splošni leksikon (2006). Ljubljana: Državna založba Slovenije.

- ▶ Vuorikari, R., Punie, Y., Carretero Gomez S., Van den Brande, G. (2016). DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: The Conceptual Reference Model. Luxembourg Publication Office of the European Union. EUR 27948 EN.
<https://doi.org/10.2791/11517>

- ▶ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o prostovoljstvu (ZProst-A). (2015). Uradni list RS, št. 82/15.
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7186>

- ▶ Zavod RS za zaposlovanje (b. d.). Kritično in analitično mišljenje. E-svetovanje.
<https://esvetovanje.ess.gov.si/KajZnam/SplosneKompetence/KriticnoInAnaliticoMisljenje/>

Iz recenzije

Socialne in državljanske kompetence

Dr. Mitja Sardoč

Glede na dejstvo, da se vsebinsko področje aktivnega državljanstva oziroma socialne in državljanske kompetence sooča z vrsto družbenih problemov, napetosti in izzivov, kot so sovražni govor, populizem, radikalizacija in nasilni ekstremizem, krčenje državljanskega prostora, vse manjša udeležba v procesih demokratičnega odločanja itn., je knjižica Socialne in državljanske kompetence: opisniki temeljne zmožnosti zelo dobrodošla. Navsezadnje, kakor poudarjajo avtorice publikacije, »državljska kompetentnost pomeni angažiran odnos do skupnih vprašanj, opravljanje državljanskih dejavnosti, solidarnost in zanimanje za reševanje problemov širše skupnosti, naroda, države«.

Knjižica prinaša celosten in zaokrožen pregled vsebinskega področja socialne in državljanske kompetence. Knjižica oziroma posamezni elementi predstavljajo zaokroženo in koherentno vsebinsko celoto. Opredelitev socialne in državljanske kompetence je predstavljena jasno in nazorno, z najpomembnejšimi vsebinskimi in pedagoškimi poudarki, kar nakazuje na ustrezno strukturiranost in celostnost. To potrjujejo posamezni cilji in vsebine pa tudi njihova medsebojna povezanost oziroma usklajenost. Izjemno zanimiv in poučen je tudi podroben opis procesa akcijskega raziskovanja ter s tem povezano oblikovanje in prilagoditev posameznih opisnikov, ki ga avtorice publikacije podrobneje predstavijo v poglavju Metodološki okvir (pa tudi v drugih delih publikacije).

Osrednje poglavje knjižice, z naslovom Preglednici z opisniki, strukturirano predstavi temeljno zmožnost socialne in državljanske kompetence. Posebno

vrednost mu dodaja vzajemna povezanost teorije s prakso (in prakse s teorijo), saj opredelitev področij in opisnikov – kakor poudarjajo avtorice publikacije – izhaja tako »iz izkušenj, ki smo jih praktiki pridobili v praksi v dolgoletnem delu z udeleženci iz različnih ciljnih skupin (predvsem ranljivih), teoretiki pa v procesu skupnega akcijskega raziskovanja prepoznali kot jedrne opisnike«.

Knjižica je v celoti usklajena s Priporočili Sveta Evropske unije o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje in drugimi usmeritvami na širšem vsebinskem področju izobraževanja za demokratično državljanstvo pa tudi z dognanji najpomembnejših mednarodnih primerjalnih študij o državljanski vzgoji (npr. z dognanji raziskave ICCS Mednarodne organizacije IEA za evalvacijo izobraževalnih dosežkov). Vsebine in cilji knjižice predstavljajo ustrezen okvir za seznanjanje odraslih z različnimi razsežnostmi aktivnega demokratičnega državljanstva oziroma njegovimi temeljnimi pojmi in načeli.

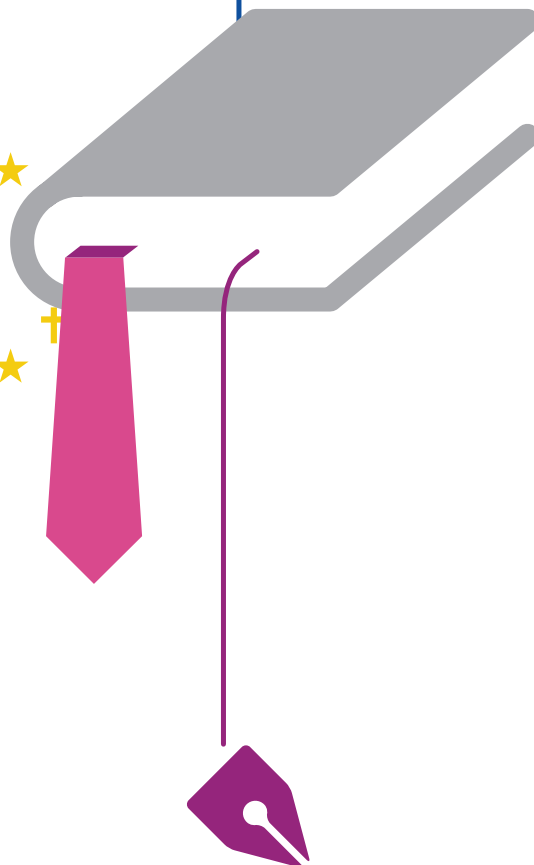
V času, ko je interdisciplinarnost v veliki meri postala alibi, in ne iskanje skupnega presečišča različnih pristopov ter zagotavljanje različnih vsebinskih, metodoloških in pedagoško-didaktičnih modelov, so avtorice oblikovale vsebinsko zaokroženo celoto. Širok nabor možnosti uporabe opisnikov potrjuje tako pedagoško oziroma andragoško pa tudi evalvacijsko (in navsezadnje tudi motivacijsko) vrednost knjižice. Podobno širok je tudi krog potencialnih bralcev te knjižice, saj njena zasnova pa tudi predvidena uporabnost zagotavlja širok spekter »uporabnikov«. Priporočila oziroma poudarki za uporabo opisnikov v praksi so skladni z metodami in oblikami dela s širšega vsebinskega področja aktivnega demokratičnega državljanstva. Tudi zato uporabnikom knjižice ponujajo veliko avtonomije pri njihovi uporabi v praksi.

Posebno dobrodošel je Priročni slovar, v njem so predstavljeni splošni in specifični pojmi s širšega

vsebinskega področja vseživljenjskega učenja ter socialne in državljanske kompetence. Prav tako dobrodošel je tudi seznam virov in literature, ki prinaša celosten pregled najpomembnejših publikacij na tem vsebinskem področju. Tudi zato vsem zainteresiranim oziroma dodatno motiviranim bralcem zagotavlja odlično izhodiščno točko za nadaljnje raziskovanje.

Posebna zanimivost (in več kot ustrezna dopolnitev) so različni komentarji strokovnih delavcev, organizatorjev izobraževanja, učiteljev in udeležencev različnih programov izobraževanja in usposabljanja ter svetovalcev, ki se prepletajo z besedilom v vsej knjižici. Njihovi komentarji o vsebini in metodah, ki so predstavljene v knjižici, ter o vlogi in pomenu socialne in državljanske kompetence v sodobni pluralni družbi pomenijo inovativno obliko posredovanja izkušenj (»profesionalni« in tudi iz vsakdanjega življenja), pretekle prakse in trenutnega dela ter vzajemnega povezovanja teoretične in praktične razsežnosti tega vsebinskega področja pa tudi dodatnega motiviranja bralcev knjižice.

Kot taka knjižica predstavlja vsebinsko zaokroženo celoto za pridobivanje znanja, spretnosti in veščin v okviru procesa vključujočega usposabljanja in vseživljenjskega učenja, ki bosta zagotavljala informirano, aktivno in odgovorno demokratično državljanstvo v sodobni pluralni družbi. Tudi zaradi tega je poglobitveni namen knjižice (odraslim iz ranljivih ciljnih skupin omogočiti pridobivanje temeljnega znanja in informacij o socialni in državljanski kompetenci) v celoti uresničen. Zato je to najpomembnejša od osmih knjižic – v zbirki Na poti do življenjske uspešnosti in tudi nasploh – pri razvoju temeljnih zmožnosti odraslih na širšem vsebinskem področju aktivnega demokratičnega državljanstva.

Prost dostop do gradiva in kompletov

E-knjižico ali njene dele uporabljajte, kot je za vas najprimernejše, poljubno jih lahko dopolnujete, spreminjajte, prav tako si jih z lahkoto natisnete, saj smo v ta namen knjižice pripravili v formatu A4. Tudi vse drugo navedeno gradivo je urejeno tako, da ga lahko prosto pregledujete na spletu, neposredno predvajate v izobraževalne namene ali ga natisnete. Prosimo, ne pozabite delov uporabljenih gradiv opremiti z informacijo o avtorjih.

Gradivo in kompleti v podporo razvoja temeljnih zmožnosti odraslih so prosto dostopni strokovni javnosti in odraslim na spletni strani <https://pismenost.acs.si/>. Na voljo so:

Strokovno in izobraževalno gradivo:

- priročnik [Temeljne zmožnosti odraslih](#)
- znanstvena monografija [Spretnosti odraslih](#)

Serija izobraževalnih filmov Na poti do življenjske uspešnosti:

- Učenje učenja
- Sporazumevanje v maternem jeziku
- Samoiniciativnost in podjetnost
- Matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji
- Digitalna pismenost
- Sporazumevanje v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti
- Socialne in državljanske kompetence
- Kulturna zavest in izražanje

Zvočnica Na poti do življenjske uspešnosti:

- zvočnica Samoiniciativnost in podjetnost
- kratke informacije za izobraževalce
- kratka navodila za poslušalce

Komplet e-knjižic z opisniki temeljnih zmožnosti Na poti do življenjske uspešnosti:

- [Sporazumevanje v maternem jeziku](#)
- [Matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji](#)
- [Samoiniciativnost in podjetnost](#)
- [Učenje učenja](#)
- [Digitalna pismenost](#)
- [Sporazumevanje v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti](#)
- Socialne in državljanske kompetence
- Kulturna zavest in izražanje

V podporo uporabi e-knjižic z opisniki smo pripravili posebno knjižico z navodili, kjer boste našli odgovore na didaktična in druga praktična vprašanja v zvezi v uporabo opisnikov.

- [Priročna knjižica z navodili za uporabo](#)

Avtorji bomo hvaležni za vaše mnenje, ocene in morebitna vprašanja! Naslovite jih lahko na: Tim kompetence na Andragoškem centru Slovenije, na e-naslov info@acs.si.

Zapiski

[illegible]

Zbirka knjižic Opisniki temeljnih zmožnosti

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
HALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST